

DVIJE KLASICISTIČKE PALAČE BRAČKE „MARITIMNE OLIGARHIJE“

Dvije klasicističke građanske palače na otoku Braču podignute su u dinamičnom razdoblju kraja 18., odnosno početka 19. stoljeća. Naručitelji su iz obitelji bračkih brodara i posjednika, dodatno obogaćenih u konjunkturalnom razdoblju trgovine, uglavnom otočkim vinom. Novi tip stambenih građevina na otoku odražava duh prosvjetiteljskog doba i ideje racionalizma u arhitektonskom oblikovanju. Zbog nedostatka podataka, vrijeme gradnje i naručitelji pokušat će se utvrditi na osnovi rekonstrukcije osobnih sudbina i društvenog konteksta pomoću dostupnih povijesnih izvora. Uz povijesnoumjetničku i konzervatorsku analizu i valorizaciju, na osnovi autentično rekonstruirane geometrijske metode ad triangulum daje se prijedlog za metodu izrade arhitektonskog modela koji je prema preliminarnim rezultatima bio u dugotrajnoj upotrebi.

Ključne riječi: barokni klasicizam, građanske palače, Brač, početak 19. stoljeća, heksagram, ad triangulum, neopaladianizam

Namjera je ovog rada predstaviti, ponajprije s konzervatorskog stajališta, dvije stambene građevine s otoka Brača: zidine nedovršene palače Hranotić na Bolu i palaču Gligo u Bobovišću. Njihovi vlasnici pripadali su tijekom 18. stoljeća prominentnim brodovlasnicima i veleposjednicima, svojevrsnoj lokalnoj „oligarhiji“.¹ Zdanja se veličinom, proporcijama i artikulacijom pročelja te skladnim zrcalnim rasporedom prostorija izdvajaju iz korpusa lokalne stambene arhitekture svojeg doba. Prema oblikovnim karakteristikama, pretpostavlja se da su građene krajem 18., odnosno u prvih desetak godina 19. stoljeća u stilu kasnobaroknog klasicizma. Nažalost, nema poznatih povijesnih izvora koji bi dali podatke o vremenu gradnje i autorstvu. Zaključci o mogućim naručiteljima pokušat će se izvesti a pretpostavljeno razdoblje gradnje utvrditi uvidom u autoru dostupnije povijesne izvore. S obzirom na to da je zbog dislokacije bilo otežano obaviti temeljitiji uvid

¹ Takvo naglašeno određenje koje treba percipirati s nužnim ironičnim odmakom zbog zatomljene bračke pomorske prošlosti usprkos vrlo visokom udjelu bračkih trgovačkih brodova u ukupnoj istočnojadranskoj trgovačkoj floti toga razdoblja, a odnosi se i na međusobno rodbinski, kumstvima i poslovno isprepleteni segment stanovništva koji je preko poslova povezanih s brodarenjem (kao jedinim dodirom s vanjskim svijetom) snažno utjecao na društvene i ekonomske prilike otočana koji su se u većini bavili nekim oblicima poljoprivredne proizvodnje.

u arhivsku građu koja se čuva u splitskom i zadarskom arhivu (gdje je pohranjen veći dio arhivske građe s otoka Brača), u istraživanjima su korišteni podatci iz relevantnih župnih knjiga.² Osim uobičajene povijesnoumjetničke i konzervatorske analize, valorizacije građevnih slojeva te davanja konzervatorskih smjernica, pozornost je posvećena utvrđivanju metode kojom su izrađeni arhitektonski modeli, počevši od načina konstrukcije tlocrtnog rasporeda. Ukratko će se izložiti tijek eksperimenta i rezultati istraživanja, uz njihovu komparativnu primjenu na referentnim prikazima povijesnih građevina.

Za razliku od srednjovjekovnih komuna na ostalim većim srednjodalmatinskim otocima, na otoku Braču nije bilo priobalnih naselja, a ni grada opasanog zidinama. Plemići su zajedno s pučanima živjeli ruralnim načinom života u malenim naseljima razasutim po prostranoj otočkoj unutrašnjosti.³ Osim nekoliko građevina s elementima gotičkog stila (ljetnikovac hvarsko-bračkog biskupa na Bolu i nekoliko zgrada za smještaj mletačke uprave u Nerežišću), nema primjera stilske stambene arhitekture sve do kraja 15. stoljeća.⁴ Tada se, nakon što je prestala gusarska opasnost mletačkim osvajanjem Omiša,⁵ dio otočana spušta na obale i nastanjuje uokolo novopodignutih plemićkih kaštela, u nizu uvala okrenutih sučelice kopnu.⁶ Od tih kaštela uglavnom su preostale jedino visoke kule građene u gotičko-renesansnim oblicima tzv. prijelaznog razdoblja (koncepti se temelje na aktivnoj obrani uz upotrebu vatrenog oružja), koje u Italiji započinje u drugoj polovini 15. stoljeća. Pitanje je možemo li takvu manifestaciju povišenog standarda pojedinih bračkih plemićkih obitelji smatrati posljedicom oživjele pomorske trgovine i s njom povezane dodatne akumulacije kapitala. Pripadnici bračkog plemstva su tijekom dvaju sljedećih stoljeća preko funkcije soprakomita bračke ratne galije i dalje imali vodeću ulogu u maritimnim aktivnostima.⁷

² Zahvaljujem don Toniju Plenkoviću, milnarskom i boboviškom te kasnije supetarskom župniku, na omogućavanju uvida u matične knjige (dalje: MK) župe Bobovišće, Milna i Supetar. Donose se upisi iz sljedećih knjiga: MK krštenih župe Bobovišće 1694.–1847., MK vjenčanih župe Bobovišće 1694.–1841., MK umrlih župe Bobovišće 1694.–1842., MK krštenih župe Milna 1698.–1813., koje se čuvaju u Župnom uredu Milna, kao i MK krštenih, vjenčanih i umrlih župe Supetar 1764.–1800. te MK krštenih župe Supetar 1757.–1764., koje se čuvaju u Župnom uredu Supetar. Također zahvaljujem pateru Damiru Šokiću, bolskom župniku, na omogućavanju uvida i snimanju upisa iz MK umrlih župe Bol 1809.–1883., koja se čuva u Župnom uredu Bol.

³ Davor Domančić, „Kulturni spomenici otoka Brača. Srednji vijek“ u: *Brački zbornik* 4 (1960.), str. 111–160, 113.

⁴ Davor Domančić (bilj. 3), str. 142.

⁵ Dasen Vrsalović, „Povijest otoka Brača“ u: *Brački zbornik* 6 (1968.), str. 135.

⁶ Kruno Prijatelj, „Kulturni spomenici otoka Brača. Novi vijek“ u: *Brački zbornik* 4 (1960.), str. 161–246, 193.

⁷ Dasen Vrsalović (bilj. 5), str. 151–156.

Nakon dugotrajnih mletačko-turskih ratova, pomorstvom se u liberaliziranim uvjetima – kao lukrativnim, ali i rizičnim zanimanjem – počinju baviti i pučani, navikli na brodske uvjete života služenjem ponajviše na ratnoj galiji, podjednako oni iz prije spomenutih naselja, tako i oni iz novijih, formiranih uz obalu. Broj stanovnika u novim naseljima u stalnom je porastu, a osim iz bračke unutrašnjosti, doseljenici dolaze i iz drugih područja, čak s mletačke Terraferme. Uz pomorce (*nauta, patronus*), značajan udio stanovništva činili su razni majstori: kamenoklesari i zidari (*atifex, magister*), kovači (*faber*), drvodjelci i brodograditelji (*protomagister*). Obogaćeni izvozom vina i drugih poljoprivrednih proizvoda, kao i uvozom deficitarnih sirovina i manufakturnih proizvoda, tijekom nekoliko pokoljenja rodovi brodograditelja, brodovlasnika, pomoraca i trgovaca postaju okosnica u formiranju građanskog sloja. Pri tome međusobne poslovne veze dodatno učvršćuju brakovima i brojnim kumstvima.⁸ U 18. stoljeću bračka se priobalna naselja postupno urbaniziraju, s potezima bogatijih kuća uz obalu.⁹ Arhitektonske pojedinosti na njihovim pročeljima odražavaju barokna stilska kretanja u pokrajini.¹⁰ Uglavnom su to stilski oblikovanim elementima ukrašeni primjeri jednostavnoga otočkog pučkog graditeljstva koje karakteriziraju ravne, zatvorene zidne plohe. O reprezentativnim palačama s plastično raščlanjenim i jače rastvorenim pročeljima te raskošnim interijerima u ipak skromnoj i relativno siromašnoj sredini, ovdje nema govora.

Prema kraju stoljeća, zatim u razdoblju prve austrijske i francuske uprave, odnosno sve do razdoblja s otoka Visa provođene engleske kontinentalne blokade, bračko pomorstvo uz manje oscilacije neprekidno napreduje¹¹ u sprezi s povećanom proizvodnjom vina, glavnoga otočkog izvoznog proizvoda.¹² Brojni zapovjednici, pojedini od sada s nazivom kapetana, upravljaju raznim tipovima nepatentiranih i patentiranih jedrenjaka između jadranskih i jonskih luka te širom Sredozemlja, a poneki s najvećim brodovima izlaze i na ocean. To je kratko razdoblje s pravom nazvano zlatnim dobom bračkog jedrenjaštva. Tijekom

⁸ *Die 10 Octobris 1779: Do: Nicolaum Dominicum filium Nautæ Mathæi filii Nautæ Georgii Marin-
ceviç Gligo et Dominæ Catharinæ filiæ Proti Hieronymi Bonacich (...) Patrini fuerunt Illustrissimus Dominus Vincentius Damiani Giericheviç è Castro Sancti Petri et Domina Magdalena uxor Nautæ Marci Bonacich defuncti Petri è loco Milnà.* Župni ured Milna, Župa Bobovišće, Matična knjiga krštenih 1693.–1847.

⁹ Dasen Vrsalović (bilj. 5), str. 156–177.

¹⁰ Kruno Prijatelj (bilj. 6), str. 210–211.

¹¹ Šime Peričić, „Zlatno doba bračkog jedrenjaštva“ u: *Grada i prilozii za povijest Dalmacije* 12 (1996.), str. 619–640, 622 i d.

¹² Šime Peričić, *Dalmacija uoči pada Mletačke Republike*, Zagreb 1980., str. 63–64; Šime Peričić, „Proizvodnja i izvoz srednjodalmatinskih otoka u XVIII stoljeću“ u: *Radovi Instituta za hrvatsku povijest* 9 (1976.), str. 5–41, 14–24.

Slika 1. Utvrđeni sklop Marinčević-Gligo (lijevo gore), palača Gligo (lijevo dolje) i palača Hranotić (desno) na prvim katastarskim planovima Bobovišća Luke i Bobovišća te Bola iz 1835. godine

napoleonskih ratova, desetkovanje slabo naoružane trgovačke flote francuskih podanika od strane britanske mornarice i gusara,¹³ pri čemu je udio bračkih lađa u ukupnom broju bio najveći, nanijelo je nenadoknadive gubitke regionalnom jedrenjaštvu koje se dugo neće oporaviti, a i tada, već u novom, modernom dobu, polako počinje gubiti bitku s parobrodarskom konkurencijom.¹⁴

U tom konjunktornom razdoblju naglo obogaćeni brodovlasnici i kapetani iz roda Hranotić s Bola, kao i paruni i veleposjednici Gligo iz Bobovišća, odlučuju investirati u gradnju, za lokalne prilike, prostranih samostojećih katnica, uvođeći na otok novi tip stambenog objekta. Planirane za smještaj na relativno prostranim okućnicama uz obode rahlo formiranih naselja (sl. 1, lijevo dolje i desno), zdanja tipološki najbliže odgovaraju inačici *vile suburbane*, ali kako se na Braču nazivaju palačama, u ovom ćemo se radu prikloniti potonjem terminu. Temeljem uvida u matične knjige krštenih i vjenčanih boboviške župe,¹⁵ u kojima su prilikom krštenja i vjenčanja pripadnika obitelji Gligo zabilježena kumstva uglednih bračkih, splitskih i trogirskih plemića¹⁶ koji su pripadali krugu promicatelja ekonomskog, društvenog i kulturnog napretka u duhu prosvjetiteljstva, može se

¹³ Šime Peričić (bilj. 11), str. 631.

¹⁴ Dasen Vrsalović (bilj. 5), str. 381–382.

¹⁵ Od bolskih je matičnih knjiga, nažalost, sačuvana jedino župna knjiga umrlih za predmetno razdoblje, tako da o društvenim kontaktima roda Hranotić, koji bi bili vidljivi iz krštenica i matice vjenčanih, nema nikakvih podataka (op. a.).

¹⁶ *Die=18=Septembris 1814 Dom Mathæum Antonium Vincentium Michælem filium Domini Georgii Gligo Mathæi, et Domine Hieronymæ filie defuncti Domini Nicolai Chevessich ejus legitimæ conjugis (...) Patrini fuerunt Nobili Dominus Michael Cerineo Lucio Grisogono Traguriensis, et Nobilis Domina Barbara conjux Domini Vincentii ex comitibus Capogrosso* (Vicko Capogrosso-Kavanjin, op. a.) *Spalatensis*. Župni ured Milna, Župa Bobovišće, MK krštenih 1693.–1847.

pretpostaviti da su odluke o gradnji bile motivirane i oživjelim humanističkim idejama. Tako ovi brački brodari, osim daljnjeg ulaganja kapitala u brodarstvo, odnosno u zemljišne posjede, pozornost posvećuju i ugodnijem stanovanju u reprezentativnim prostorima.

Naručitelji gradnje bolske palače iz roda Hranotića, uz rod Nikolorića, najznačajniji su bolski brodari druge polovine 18. stoljeća. Boljani su inače zbog prostranoga vinorodnog područja na južnim padinama otoka, kao i položaja na otvorenom kanalu (poput Orebića) koji nije limitirao veličinu plovila, posjedovali najveće brodove poput brikova, brigantina i polaka. Za razdoblje kojim se bavi ovaj rad bitno rodoslovlje Vukovića-Hranotića poznato nam je iz prepiske Jugoslava Gospodnetića, autora temeljnog djela o bračkom pomorstvu, s autorom ovog članka.¹⁷ Prema prikupljenim podacima, Hranotići su zabilježeni tijekom 18. stoljeća u raznim izvorima kao pomorci.¹⁸ Pripadnici drugog po redu opsežnije dokumentiranog pokoljenja (Antun i Vicko Ivanovi te Ivan i Vicko Dominikovi – sinovi dvojice braće) od 80-ih su godina 18. stoljeća kapetani i vlasnici većih brodova. Od pet Antunovih sinova, najmanje su trojica prema Gospodnetićevim podacima (su)vlasnici i kapetani brigantina i polaka (Filip, Ambroz, Toma i Vicko), dok je peti brat Ivan svećenik. Vicko Dominikov¹⁹ uživao je pak velik ugled među Boljanima, tako da su ga (prema J. Gospodnetiću), zajedno s kapetanom Nikolom Nikolorićem Antinim, izabrali za vođu prevrata potaknutog naprednim idejama francuske revolucije, neposredno nakon gašenja Mletačke Republike i prije prve austrijske okupacije Dalmacije.²⁰

Gornja granica izgradnje zidina palače Hranotić određena je godinom 1835., odnosno ucrtavanjem na prvom, austrijskom katastarskom planu Bola pod brojem 284. U katastarskom popisu vlasnici nekretnine pod istim brojem navedeni su kao *Vincenzo Cranotich e nipote detto Vucovich*. Njihova su imena precrtana, da bi istim rukopisom bile upisane *Margarita i Catarina*.²¹ Ovakav upis upućuje na to da su navedene posjednice bile udovice, vjerojatno bez (punoljetne) djece. U suprotnome, da je riječ o kćerima nekog Hranotića, bile bi navedene uobičajenim terminom *eredi di...*, tj. kao nasljednici pokojne glave obitelji. U tiskanom Statusu duša župe Bol iz 19. stoljeća navode se kao jedine članice jednog od bolskih kućanstava *Margarita e Cattarina Cranotich – sorelle nate Costa – e Livorno*. U starijoj,

¹⁷ Jugoslav Gospodnetić nije stigao dovršiti drugi svezak o povijesti bračkog pomorstva nakon 1798. godine, u kojem bi se zasigurno donijelo relevantnih podataka za ovaj rad.

¹⁸ Jugoslav Gospodnetić, „Brač i njegovo pomorstvo (I)“ u: *Brački zbornik* 17 (1994.), str. 478–505.

¹⁹ *Die 28 vigessimoctava Aprilis 1828 – D.nus Vincentius filius def.ti: D.ni Dominici Cranotich, qui natus est 24. Januarii 1752 (...)*. Župni ured Bol, Župa Bol, MK umrljih 1809.–1883.

²⁰ Dasen Vrsalović (bilj. 5), str. 312–313.

²¹ Državni arhiv Split (dalje: DAS), *Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju 1835.–1846.*

rukopisnoj knjizi Statusa duša nalazimo pak da su se supruge pok. Filipa i Tomasa Hranotića iz kućanstva pok. kapetana Antuna zvale Margarita i Cattarina (*Fam: Cranotich q.m: Antonio - Sig. Don Zuanne q.m: Anto: nato 14 Agost: 1763 - Filippo q.m Antonio nato 19 Lug: 1766 - Tommaso q.m: Anto: nato 16 Feb: 1774 - Ambrosio q.m: Anto: nato 13 Marz: 1770 - Vincenzo q.m: Antonio nato 27 7bre 1777 - Antonio f. di Tom: nato ... Xbre 1805 - Ellena R.ta: q.m: Anto: nata 29 8bre 1742 - Giovanni f. di Tommaso nato 26 9bre 1813 - Margarita mo: di Filip: nata del 1780 - Cattarina mo: di q.m: Tom: nata del 1786 - Steffano f. di Tom.o: nato del ...*). Do kraja života ostale su kao udovice živjeti na Bolu.²² Navedeni podatci daju dovoljno dokaza temeljem kojih se može zaključiti da su naručitelji gradnje bili sinovi pok. kapetana Ante Hranotića, barem trojica od petero braće. Najmlađi brat Vicko bio je oženjen Katarinom Hranotić, dok za Ambroza na osnovi podataka iz pregledanih izvora nije razvidno je li bio oženjen.

Tezu o Antunovim sinovima kao investitorima osnažuje i pučka legenda koja na iskrivljen način donosi činjenice o gradnji započetoj od strane tri brata kapetana oko starije, tuđe (*sic!*) kuće, a koji da su se oženili trima sestrama Španjolkama. Prema predaji, potopili su se u nevremenu dovozeći drvenu građu za dovršetak palače. Legenda ostavlja mogućnost da je postojala i treća sestra Costa, moguće Ambrozova žena, koja je u međuvremenu preminula. Također, ne može se isključiti mogućnost da su u palači trebali živjeti svi članovi kućanstva pokojnog kapetana Antuna jer su sva braća, prema podacima koje je prikupio J. Gospodnetić, zajedno sudjelovala u brodarenju. Suprotno lokalnoj predaji, izglednije je da je manja i nedvojbeno starija opasana kuća pripadala kapetanu Antunu, a vjerojatno se u njoj boravilo i tijekom gradnje obodnih zidova palače. S obzirom na to da su barem dva brata umrla u kratkom razdoblju (Ambroz 1813.,²³ Tomas 1814.,²⁴ Filip se prema Gospodnetiću spominje od 1809. do 1813. u Trstu – nema podataka o njegovu ukopu na Bolu), čini se da je to presudilo daljnjoj izgradnji, odnosno preduhitriло je rušenje starije kuće koje bi bilo nužno tek prilikom podizanja masivnih pregradnih zidova i ugradnje međukatnih konstrukcija. Nastupom novih, nepovoljnih okolnosti na obiteljskoj razini, pogoršanih i općim poslijeratnim neprilikama, dovršenje je palače obustavljeno. Može se pretpostaviti kakav su dojam na suvremenike ostavljale zidine masivne palače kada su i u današnjim

²² *Die 10. Aprilis 1852 Margharita Vidua Cranotich è Livorno (...)*. Župni ured Bol, Župa Bol, MK umrlih 1809.–1883.; *Die 27 Julii 1859 Catherina Vidua Thomæ Cranotich annorum 73 (...)*. Župni ured Bol, Župa Bol, MK umrlih 1809.–1883.

²³ *Die 20 - Aprilis 1813 - D.nus Ambrosius filius def.i D.ni Antonii Cranotich, qui natus est die 13 - Martii 1770 (...)*. Župni ured Bol, Župa Bol, MK umrlih 1809.–1883.

²⁴ *Die 17 Martii 1814 Thomas filius Def.i: Antonj Cranotich ætate ann 40 sasceptis (...)*. Župni ured Bol, Župa Bol, MK umrlih 1809.–1883.

Slika 2. Zidine nedovršene palače Hranotić na Bolu, pogled s jugoistoka (snimio A. Kuček)

uvjetima nekontrolirane izgrađenosti šuplji zabati nedovršenog zdanja zasebna partitura bolskog *skylinea*.

Palača je zamišljena kao masivna dvokatnica sa stambenim potkrovljem ispod četverostrešnog krovništva. Njezini skraćeni zabati podignuti su u punoj visini. Glavno, južno pročelje okrenuto moru rastvoreno je s pet simetrično postavljenih prozorskih osi, od kojih su središnje tri na manjem razmaku. Bočna pročelja imaju tri prozorske osi, s time da je središnja skoro neprimjetno izmaknuta iz simetrale pročelja (sl. 2). U prizemlju glavnog pročelja, iznad nezatno istaknutog podzida, ističe se za lokalne prilike neuobičajen, polukružno zaključen središnji portal s profiliranim bazama, kapitelima i udvojenom volutom zaglavnog kamena (sl. 3). U krajnjim osima nalaze se jednostavno profilirani širi ulazi u skladišta.

Slika 3. Glavni portal palače Hranotić (snimio D. Čikara, 2012.)

Prozori u prizemlju manjih su dimenzija, primjereni potrebi osvjetljenja skladišnog prostora. Oni na uličnom pročelju imaju ležišta za kovane rešetke. Preostala pročelja trebali su štititi visoki zidovi čiju planiranu elevaciju očitavamo prema njihovim začetcima ugrađenim u pročelja palače. Visina ogradnih zidova pokazuje da su proporcionirani za veću površinu okućnice. Na začelju središnjem od pet osi zamjenjuju parovi skoro priljubljenih otvora koji su, izmješteni po vertikali pročelja, predviđeni za osvjetljenje stubišta na podestima polukatova. Najniži par otvora jedini na cijeloj palači ima profiliran natprozornik, odnosno nadvratnik. Palača Hranotić jedinstvena je s obzirom na to da je građena tesanim blokovima rumeno-bijelog konglomerata, lokalne bolske breče. Vibrantna pročel-

lja koja ostavljaju skoro pa karnalni dojam, vizualno su ukrućena uskim bijelim, jedva istaknutim trakastim razdjelnim vijencima na koje se nadovezuju u istoj ravnini ugrađeni, jednako široki jednostavni okviri prozorskih otvora prvog i drugog kata. Pročelja na južnoj i istočnoj strani, okrenuta pogledima s mora, odnosno iz središta mjesta, zaključena su bogato profiliranim vijencem – žlijebom za kišnicu. Stupanj artikulacije smanjen je na zapadnom pročelju koje nije razdijeljeno trakama, vjerojatno i zbog dimnjaka izbačenog izvan ravnine pročelja, što je suprotno lokalnoj graditeljskoj tradiciji, a nema ni završni vijenac – da bi sjeverno pročelje naposljetku bilo građeno priklesanim i lomljenim konglomeratom. Na potonjim pročeljima prozorski okviri imaju funkcionalnije, upušteno oblikovane bridove za prihvat prozorskih kapaka. Takvu izvedbu prozorskih okvira može se povezati s nepostojanjem potkrovnog vijenca – okapnice, iako se on trebao protezati skoro do sredine sjevernog pročelja gdje su po vertikali ugrađeni prošupljeni blokovi za odvod kišnice do ispusta u predviđenu cisternu. Jedini otklon od stroge simetrije pročelnih otvora načinjen je izmicanjem iz prozorske osi izlaza iz bočne začelne prostorije u stražnje dvorište. Razlog tomu nalazi se u planiranom smještaju vanjske cisterne za spremanje kišnice,²⁵ na čiji se ravni krov iz prostora stubišta trebalo pristupati kroz otvor u polukatu. Nažalost, možemo samo pretpostavljati zamišljeni izgled interijera. Od opreme je umjesto klupčice u jednoj prozorskoj niši zapadne začelne prostorije ugrađeno skulpturalno oblikovano kameno korito koje upućuje da je riječ o kuhinji. Visoke prozorske niše koje sežu od poda pa skoro do stropova etaža, trebale su pridonositi monumentalnosti odaja. Smjerovi polaganja podnih/stropnih greda variraju s obzirom na etaže i pojedine prostorije. Začetci masivnih pregradnih zidova dokaz su zrcalno planiranoga tlocrtnog rasporeda. Najveća nepoznanica ostaje prostorno rješenje središnjeg dijela unutar perimetra, poglavito imajući u vidu velike raspone među pretpostavljenim zidovima. Može se samo spekulirati o postojanju predvorja između stubišta i središnjeg, pročelnog salona u duhu klasicističke prostorne organizacije.²⁶ Također, možemo samo nagađati o načinu rastvaranja krovišta radi osvjetljenja potkrovnog prostora koji je zasigurno trebao biti podijeljen na više prostorija. Prema međukatnoj podjeli zidina, razvidno je da parapetna visina na toj etaži nije bila predviđena. Velika vjerojatnost je da je u središnjoj zoni glavnog pročelja trebao biti podignuti masivni zabat s otvorima za osvjetljavanje središnje prostorije u potkrovlju.

²⁵ Nije izvedena, ali na projekt upućuju vertikala dovoda i ugradnja korita u prvu prozorsku nišu zapadno od stubišne prostorije.

²⁶ Katarina Horvat-Levaj, „Od baroknog klasicizma do neoklasicizma. Stilsko-tipološke transformacije stambene arhitekture Dubrovnika između 1780. i 1900. godine“ u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 24 (2000.), str. 61–72, 62.

Kako su podnožja s tri strane izvana nasuta do razine potprozornika prizemlja, može se samo nagađati – imajući u vidu blago podizanje terena prema začelju – koliko je smanjena ukupna visina tih pročelja.

Iako su dva puta bile u sustavu preventivne zaštite kulturnih dobara,²⁷ zidine palače Hranotić upisane u z. k. ul. 61 k. o. Bol, nažalost, nisu zaštićene zakonom.

Na zapadnoj strani otoka, u selu Bobovišću, poviše – od istočnih, dominantnih vjetrova – zaklonjene uvale, preko koje se do otočkog središta Nerežišća stiže najmanje strmim putem, rod Marinčevića prisutan je prema poznatim izvorima od prve četvrtine 17. stoljeća. Pavao Marinčević zabilježen je tako 1625. godine u popisu veslača nerežiškog konfina za bračku ratnu galiju.²⁸ Vjerojatno isti Pavao, pretpostavljamo zajedno s četvoricom braće (*Steff. qm Zorzi, Marino qm Zorzi, Pietro qm Zorzi, Paulo qm Zorzi i Giovanni qm Zorzi*) naveden je u dokumentu iz 1646. godine u kojem su popisani članovi milnarskih i boboviških rodova vezano uz sporazum o osnivanju župe u Milni.²⁹ Jurjev istoimeni unuk, sin pok. Stjepana, 1660. godine plaća oslobođenje od služenja na ratnoj galiji. U dokumentu se pojavljuje naziv *alias Gligo*.³⁰ Nije poznato je li dodatak Gligo povezan s nekom ženidbom. Pri tome se misli na rod splitskih pomoraca čije bi prezime suprug, zbog uglednijeg podrijetla supruge, pridodao svojem.³¹ Juraj umire prije 1694. jer je te godine u župnim knjigama supruge Magdalena zabilježena kao udovica.³² Njihov sin Nikola³³ (oko 1678. – 1722.),³⁴ prema natpisu s njegove nadgrobne ploče, izmještene prilikom rušenja barokne župne crkve sv. Jurja u Bobovišću, već je bio parun (zapovjednik, a moguće i vlasnik jedrenjaka).³⁵ Niko-

²⁷ Podatci dostupni na mrežnoj stranici, URL: www.pravosudje.hr/zemljišne_knjige/z.k._izvadak/OS_Supetar (pregledano u prosincu 2012.).

²⁸ Andre Jutronić, *Bračke teme*, „Momčad bračke ratne galije g. 1625“ prema rukopisu suprakomita Jurja Mladinea, Split 2002., str. 34–58, 49 i 54.

²⁹ Prijepis s kraja 18. stoljeća nalazi se u autorovu vlasništvu.

³⁰ Državni arhiv Zadar (dalje: DAZ), *Brački arhiv, Regesta Usmani*, kutija 2, svezak 2, sveščić 2, list 4v. Izvor donosi Jugoslav Gospodnetić (bilj. 18), str. 241.

³¹ Ćiro Čičin-Šain, „Četiri priloga historiji grada Splita XVII i XVIII stoljeća. Pomorci i njihove obitelji u Splitu XVII. st.“ u: Cvito Fisković, Lovre Katić, Ćiro Čičin-Šain, Duško Kečkemet, *Četiri priloga historiji grada Splita XVII i XVIII stoljeća*, Split 1953., str. 39–62, 44 i 49.

³² *Die 5 Augusti 1694 (...) Patrini fuerunt (...) et Magdalena v. qm. Georgij Marinčevich aliàs Gligo*. Župni ured Milna, Župa Bobovišće, MK krštenih 1693.–1847.

³³ *(...) die 4 Aprilis 1695 (...) Compatres fuerunt Nicolaus Marinčevich aliàs Gligo, et Magdalena mater ipsiusmet Nicolai*. Župni ured Milna, Župa Bobovišće, MK krštenih 1693.–1847.

³⁴ *Die 13 Martij 1722 Nicolaus Marinčevich, aliàs Gligho, annorum circiter 44 (...)*. Župni ured Milna, Župa Bobovišće, MK umrlih 1693.–1842.

³⁵ MONUMENTUM P[ATRONI]. NICOLAI MARINCEVICH AL[IÀS]. GLIGO A HERE[DIBUS]. EIUS MDCCXXII

linoj ženi Margariti također nije zabilježeno djevojačko prezime.³⁶ Tragom upisa oprosta od bliskoga krvnog srodstva prilikom sklapanja braka u Bobovišću 24. studenoga 1756. godine između Aleksandra Žuvića i Margarite Gligo³⁷ može se zaključiti da je Nikolina žena Margarita kći Petra Bonačića i Jerolime Žuvić,³⁸ kćeri Kuzme i Margarite. Kuzma Žuvić je nakon ženine smrti dao podići prvu crkvu u Dračevici.³⁹ Sinovi Juraj (1698. – 1780.),⁴⁰ oženjen Milnarkom Anastazijom Bonačić-Lošić (1709. – 1800.),⁴¹ i Matija (1703. – 1770.)⁴² koji se, čini se, nije oženio i imao potomstvo, također su paruni, a isto tako i Jurjevi sinovi tridesetak godina kasnije.⁴³ U dozvolama za izvoz vina Juraj i Matija zabilježeni su od trećeg desetljeća 18. stoljeća. Matija je vlasnik tartane⁴⁴ – lađe manje dužine i tonaže, prikladne za manevar u uskoj i duboko uvučenoj neobzidanoj uvali gdje su se jedrenjaci potezanjem i tegljenjem na vesla okretali te vezali u četverovez. Treći

³⁶ *Die 4 Novembris 1754 Domina Margarita vedua quondam Nautæ Nicolaj Gligo, alias Marincevich mihi Presbytero Petro Gligo, et eius filio Economo Confessa (...) ætatis suæ Annorum circiter octoginta.* Župni ured Milna, Župa Bobovišće, MK umrlih 1693.–1842.

³⁷ (...) *inter Dominum Alexandrum Xuvich Filium q.m Cosmi ex Parochia Neresis (...) loco Dracevizza, et Dominam Margaritam Filiam Nautæ Georgij Gligo ex hac Parochia, inter quos detecto tertio e quarto sanguinitatis Gradu ex duplici capite ...* Župni ured Milna, Župa Bobovišće, MK vjenčanih 1693.–1841.

³⁸ *Die 2 Februarij 1669. Petrum Filium q.m Petri Bonacich dè Milnà et Hieronymam Filiam Cosmi Xuvich ...* Hrvatski državni arhiv, HR-HDA (1448) Zbirka mikrofilmova matičnih knjiga i popisa obitelji, Župa Nerežišće, Matična knjiga vjenčanih 1655.–1683.

³⁹ Dasen Vrsalović (bilj. 5), str. 177.

⁴⁰ *Die 10 Januarij 1698 Georgius filius, Nicolai Marincevich et eius uxoris Margaritæ (...) Patrini fuerunt Reverendus Dominus Ottaviano Coviglianeo et Domina Margarita uxor Giuseppe Fabri.* Župni ured Milna, Župa Bobovišće, MK krštenih 1693.–1847.; *Die 18. Septembris: 1780. Fer. 2. Nauta Georgius Marincevich Gligo ætatis suæ annorum 83 (...).* Župni ured Milna, Župa Bobovišće, MK umrlih 1693.–1842.

⁴¹ *Die 24 Martii 1709. Ego Petrus Bonacci Parochus baptizavi filiam legitimam Georgii Bonacich q.m Michælis, et Lucie Conjug. natam die 18 hujus, cui impositum fuit nomen Simeona Anastasia. Pñi fuerunt Dominus Joseph Cvitanich, et Dña Elisabeth Cerinea.* Župni ured Milna, Župa Milna, MK krštenih 1698.–1813.; *Die 31 Julii 1800: Fer. 5 Dña Anastasia Uxor defuncti Georgi Marincevich Gligo ætatis suæ annorum 91 (...).* Župni ured Milna, Župa Bobovišće, MK umrlih 1693.–1842.

⁴² *Die 12 Decembris 1703 Mathæus filius Nicolai Marincevich vulgo Gligo, eius uxor (...).* Župni ured Milna, Župa Bobovišće, MK krštenih 1693.–1847.; *Die 17: Aprilis 1770 Dominus Matheus Gligo ætatis suæ annorum 65 circiter (...) et in hac ecclesia in suo sepulcro sepultus.* Župni ured Milna, Župa Bobovišće, MK umrlih 1693.–1842.

⁴³ *Die 9 Februarij 1767 (...) Patrini fuerunt Patronus Mathæus Marinçevich Gligo quondam Patroni Nicolaj et Catharina Conjug Patroni Mathæi Marinçevich Gligo Filium Patroni Georgij.* Župni ured Milna, Župa Bobovišće, MK krštenih 1693.–1847.

⁴⁴ Jugoslav Gospodnetić (bilj. 18), str. 439.

brat Petar (1700. – 1770.) bio je svećenik.⁴⁵ Činjenica da u dobi od tridesetak godina Nikolini sinovi imaju vlastite lađe upućuje na to da su barem dio kapitala i naslijedili, osim onoga zarađenog u razdoblju od kojih desetak, pretpostavlja se uspješnih, godina plovidbe.⁴⁶

Gradnja palače Gligo predstavlja vrhunac obiteljskog prosperiteta, ostvarenog tijekom 18. stoljeća. Tipološki se nadovezuje na nekoliko desetljeća stariju obiteljsku građevinu – dio utvrđenoga stambeno-gospodarskog sklopa u Bobovišću Luci (sl. 4). S obzirom na stilske karakteristike arhitektonskih elemenata te obiteljski i širi kontekst, pretpostavlja se da su braća Juraj, Matija, a moguće i Petar, dali konačan tlocrtni oblik utvrđenom sklopu na obojnoj strani nenaseljene uvale (selo je iz predostrožnosti udaljeno od mora oko 700 metara).⁴⁷ Jezgru sklopa čini niska samostojeća jednokatnica skoro kvadratičnog tlocrta. Pročelja građenih neujednačenim klesancima sлагanim u redove nejednakih visina, djelomično je oblikovana u živoj stijeni. Na trima pročeljima nalaze se trokutasti procjepi puškarnica.⁴⁸ Glavno pročelje okrenuto moru rastvoreno je parom prozora s jednostavno profiliranim renesansno-baroknim nadprozorcima. Na kat se zasigurno ulazilo pomoću vanjskoga drvenog stubišta i to vjerojatno s istočne, od brodske paljbe s ulaza u uvalu, zaklonjene strane. Poziciju ulaza može se pretpostaviti i na osnovi manjeg prozora na zabatu ispod kojeg je, u njegovoj širini, ugrađen par zaobljenih kamenih konzola, moguće za bretešu.⁴⁹ S obzirom na upotrebu kvalitetne građe od bijelog kamena i na stilske detalje, upitno je tko je podigao kuću, jer nema poznatih podataka o društveno-ekonomskom statusu pretpostavljenih vlasnika iz roda Marinčevića tijekom 17. stoljeća. Gestrateška važnost uvale moguće da je mletačkoj vlasti nametnula potrebu za postojanjem

⁴⁵ *Die 10 Januarij 1700 Petrus filius Nicolaj Marincevich et Margarite (...)*. Župni ured Milna, Župa Bobovišće, MK krštenih 1693.–1847.; *Die 14: majj 1770 Reverendus Dominus Petrus Gligo hodie ex hac vitæ migravit (...)* ætatis suæ annorum 68 circiter. Župni ured Milna, Župa Bobovišće, MK umrlih 1693.–1842.

⁴⁶ Jugoslav Gospodnetić (bilj. 18), str. 286.

⁴⁷ Premda se sklop u literaturi i u registru nadležnoga konzervatorskog zavoda naziva kaštelom, odnosno utvrđenim ljetnikovcem, oba su određenja pogrešna, jer je termin kaštel anakron za predmetno razdoblje i nedostaju mu bitne arhitektonske komponente kaštela. Termin ljetnikovac – iako po obliku i funkciji sklopa točniji – također je neadekvatan, jer se u sklopu neprestano prebivalo zbog čuvanja proizvoda i robe u skladištima te jedrenjaka koji su vezani kroz masivne prstene ugrađene u njegove zidine.

⁴⁸ Pretpostavku da se pučani u svojim domovima nisu smjeli utvrđivati, a da u opravdanim slučajevima obrambeni elementi nisu smjeli biti naglašeni oblikovanjem, trebalo bi provjeriti. I visina prostorije na katu od jedva 2,40 metara upućuje na klasno određenje prostora, iako je moguće da je razlog tomu isključivo obrambeni (op. a.).

⁴⁹ Prozor na nasuprotnom, zapadnom zabatu nema takve konzole, iako se na katu toga pročelja nalazi otvor vrata koji je mogao biti probijen i kasnije, nakon dogradnje kuće s te strane (op. a.).

Slika 4. Utvrđeni sklop Marinčević-Gligo u Bobovišću Luci (snimljen oko 1970.)

utvrđene točke – makar i u vlasništvu pouzdanih pojedinaca koji će u vlastitom interesu braniti kako relativno lako branjivu uvalu tako i pristup u unutrašnjost otoka – pogotovo tijekom razdoblja dvaju dugotrajnih ratova s Turcima koji su za posljedicu imali pojačanu gusarsku aktivnost. Prema stilu oblikovnih elemenata vrijeme gradnje može se hipotetski pomaknuti i u kraj prethodnog, 16. stoljeća. U diobi stričevine 1785. godine između preživjelih Jurjevih sinova,⁵⁰ paruna Matije

⁵⁰ DAS, *Javni bilježnici srednje Dalmacije, notar I. Radmili*, kutija 5. Na izvorni dokument ljubazno me uputila gđa Nataša Bajić-Žanko kojoj ovim putem srdačno zahvaljujem.

Dijelovi teksta ovdje su dani u izvornoj grafiji. Od brojnih navedenih toponima zemljišnih posjeda, za toponimiju Bobovišća kao važan navodimo *Vlahalischie*. Kako je predjel zvan Blakališće donedavno bio u vlasništvu pripadnika obitelji Gligo, smatramo da je taj naziv nastao iskrivljavanjem onog prvotnog. Moguće je da su terminom Vlahališće novi stanovnici nazivali područje na kojem su zatekli predhrvatsku nekropolu koja se nalazila na sjevernoj strani Luke. Pretpostavka se temelji na arheološkim nalazima grobnih priloga iz antičkog doba u 19. stoljeću: Frane Bulić, „Ritrovamenti antichi a Bobovišće dell’Isola Brazza“ u: *Bulletino di archeologia e storia dalmata* 23 (1900.), str. 23–30, 28–29.

(1744. – 1833.)⁵¹ i paruna Ivana (1746.⁵² – 1781.), naziva se *casa vecchia*. Njoj je sa zapadne strane dograđena kuća s cisternom u prizemlju ispod kuhinje (*Casa grande, Pozzo*). Građena je od velikih blokova kamena sivca, a dio pročelja uz koji će se nasloniti potez zidina s terasom nad prizemljem zidan je lomljenim kamenom (u slučaju natkrivanja terase taj dio pročelja naknadno bi se ožbukao). Na većim prozorskim otvorima kata ponavljaju se oblikovni elementi s pročelja starije kuće. Upotreba sivog kamena upućuje na lošije financijske prilike ili na gradnju na brzinu zbog opasnosti. Potonju pretpostavku može se otkloniti jer na ovoj kući nema obrambenih elemenata, osim ako ne pretpostavimo planiranje konačnog formiranja sklopa nedugo nakon njezina podizanja. Može se pretpostaviti da je ovu kuću vjerojatno dao podići parun Nikola pred kraj svojega kratkog života. Sklop je definiran podizanjem visokoga ogradnog zida i masivne katnice simetrično rastvorenih pročelja, sa stambenim potkrovljem pod četverostrešnim krovom. Sva njezina pročelja građena su klesancima u redovima ujednačenih visina. Zapadnim, dužim pročeljem s ulazom ta kuća je, na razmaku od nekoliko metara, postavljena u ravninu istočnog pročelja stare kuće gdje je u kraćem obrambenom zidu smješten ulaz u dvor s kopnene strane. Na katu sjevernog pročelja podignut je na dvostrukim konzolama balkon nad morem. Uvučeno u odnosu na njezin korpus potegnut je dvorišni zid, usporedan s pročeljem produžene starije kuće. Na tom dijelu izvedena je terasa s izljevnica octagonalnog presjeka. Raspored prostorija na katu nove kuće upućuje na venecijansku podjelu: *pòrtego*, tj. široki hodnik-salon od ulaza do nasuprotnog zida te po dvije sobe sa strane. Mletački utjecaj vidljiv je i u objedinjenim izlazima na balkon iz bočnih prostorija. Stambeno potkrovlje rastvoreno je nizom dvostrešnih krovniha kućica. Istaknuti krajevi vodoravnih letvi njihovih streha u obliku su izdužene S-profilacije. Nova je gradnja također providena nizom trokutastih procjepa puškarnica u prizemlju. Na dijelu bedema uz novu kuću izvedena je šetnica koju podržava niz skošenih kamenih konzola. One nose dijelove segmentnih nadvoja zaključenih zaglavnicima s ukrasom u obliku masivnog dijamanta. Na katove obaju kuća pristupa se preko vanjskih stubišta s drvenim ogradama i shodova.

⁵¹ *Die 19 Januarij 1744 Mathæus filius Nautæ Georgij Marincevich Gligo eiusque legitimæ uxoris Anastasiæ (...) Illustrissimus Dominus Spiridion Cerineo, è Castro Scrip, et Dna Margarita uxor D.ni Joseph Cvittanich ex parrochia Milnæ. Župni ured Milna, Župa Bobovišće, MK krštenih 1693.–1847.; Die 24 Aprilis 1833 Mathæus filius Georgj M(...) (...)s Ghligo et Anastasiæ Lossich e Loco Milnæ in ætate sua annorum 89 circiter (...). Župni ured Milna, Župa Bobovišće, MK umrlih 1693.–1842.*

⁵² *Die 10 Februarij 1746 Joseph Joannes Filius Nautæ Georgij Marincevich Gligo, et Anastasiæ Filix defuncti Georgij Bonacich (...) Patrini fuerunt Dominus Prosperus Scarnio è Milna et Dominus Dominicus Grassi è Neresis Parochiæ. Župni ured Milna, Župa Bobovišće, MK krštenih 1693.–1847.*

U dvoru se nalazi turanj za prešanje grožđa i žrvanj za masline. Vino i ulje skladišteni su u prizemljima kuća, u četiri konobe. U sklop se s morske strane ulazi kroz ukrašeni portal. Bogata barokna profilacija iznad nadvratnika upućuje na gradnju oko polovine stoljeća. Između obrve portala i nadvratnika ugrađena je, umjesto uobičajenog ehinusa, greda poligonalnog presjeka.⁵³ Vremensko određenje gradnje poklapa se s razdobljem stjecanja relativno visokoga ekonomskog i društvenog statusa braće Jurja i Matije, zabilježenog u dokumentima vezanim uz brodarenje, kao i uz mnogobrojna kumstva prilikom krštenja i vjenčanja u boboviškoj i okolnim župama. Podizanje visokoga obrambenog zida nakon razdoblja protuturskih ratova rezultat je i pojačane nesigurnosti zbog ratnih prilika krajem prve polovine stoljeća.⁵⁴

U drugoj je polovini 19. stoljeća barokni, dinamični prostorni odnos glavnih, „u ključ“ postavljenih, arhitektonskih volumena dokinut podizanjem kata nad terasom u zapadnom dijelu bedema, prema zamisli Matije Jurjeva (1814. – 1902.), padovanskog studenta,⁵⁵ pravnik i političara. Zahvatom je unutar sklopa postignuta ravnoteža masa, ali je zatečenim kućama oduzet pogled odnosno integritet, a najveća šteta nastala je upravo gubitkom za ovu sredinu jedinstvene (moćne i natkrivene) terase neposredno nad morem. Posljednjih desetljeća izvedeni su brojni devastacijski zahvati unutar sklopa, a ambijentalna vrijednost dodatno je narušena okolnom izgradnjom za podneblje neprimjerenih objekata.

Stečeni ugled i poslovne veze ostvarene u prethodnom pokoljenju zasigurno su utjecali na Matijinu ženidbu s Katarinom (1745. – 1822.),⁵⁶ kćeri milnarskog

⁵³ Poligonalna greda suženih krajeva i obrva s profilacijom istovjetnog oblika ugrađene su također u bočne portale nerezniške župne crkve. Protomajstor radova proširenja crkve i izvedbe bočnih dijelova glavnog pročelja od 1746. godine do završetka gradnje bio je Ignacije II. Macanović, a on je, prema dokumentima koje je objavio C. Fisković, projektirao i pojedinosti na glavnom pročelju. Više primjera ugradnje poligonalne grede prilikom oblikovanja portala nalazimo i u Trogiru, za razliku od npr. Splita u kojem je uočen jedino na portalu palače Milesi. S obzirom na to da se istovjetni detalj nalazi i na bočnim portalima palače Garagnin-Fanfogna u Trogiru, neupitno je da se tim elementom pri oblikovanju koristio majstor Ignacije. S obzirom na navedeno, s velikom se vjerojatnošću oblikovanje utvrđenog sklopa Gligo može pripisati upravo njemu, pogotovo s obzirom na obiteljsku tradiciju Macanovića (vojni inženjeri), što se očituje npr. u načinu kako je izbačajem kuće u odnosu na građevnu liniju bedema flankiran ulaz.

⁵⁴ Jugoslav Gospodnetić (bilj. 18), str. 299.

⁵⁵ NOI DECANO DELLA FACOLTÀ *Politico – Legale* DELL'IMP. REG. UNIVERSITÀ DI PADOVA Certifichiamo a chiunque che il Sig. *Gligo Matteo* nativo di *Brazza* fu iscritto nel corrente anno 1841- 42 fra gli Studenti di questa Facoltà per l'anno *Secondo* dello Studio *Legale*; in prova di che gli rilasciamo il presente Attestato firmato di nostro pugno e munito del nostro Sigillo. Padova a di 21. Aprile 1842. IL DECANO (...) IL VICE CANCELLIERE (...). Potvrda u autorovu vlasništvu.

⁵⁶ *Die 5 Xbris 1745. (...) filiam legitimam Mri Hieronymi, et Lauræ Conjug. Bonacich q.m Marci natam 27 Novembris, cui impositum est nomen Catharina, et Antonia. Patrini fuerunt Dñus Joannes Cvttanich, et Dña Antonia uxor Domñi Joannis Dujmovich.* Župni ured Milna, Župa Milna, MK

brodograditelja Jerolima Bonačića, dok se mlađi Ivan 1780. godine u Supetru⁵⁷ oženi Angelom,⁵⁸ postumnom kćeri bračkog kancelara – mletačkog plemića Ivana Passinija, doseljenog na službu iz Herceg-Novog. Njezin je djed kolonel i governadur, konte Melkior Bergeljić.⁵⁹ Već krajem sljedeće godine Ivan Gligo ubijen je prilikom čuvanja posjeda na predjelu Ljubče Ravan.⁶⁰ Nije poznato jesu li on i Angela imali potomstva jer u boboviškim crkvenim knjigama nisu upisana krštenja njihove djece. Vlasnik svih obiteljskih nekretnina ostaje stariji brat Matija koji se, iako je 1802./03. godine zabilježen kao vlasnik nepatentiranog jedrenjaka *Madona del Carmine*, nosivosti 500 stara,⁶¹ u crkvenim zapisima od sedamdesetih godina 18. stoljeća više ne navodi kao parun nego samo s nazivom *dominus*. Da i dalje barem povremeno plovi, vidljivo je iz popisa posade trabakula u vlasništvu Frane Babarovića koji 1781. jedri za Zante (Zákynthos).⁶² Matija je nadživio sva četiri sina, od kojih su samo dvojica dostigla zrelu dob i stvorila obitelji. Anđel Frari, poznati šibenski liječnik, od njega 1822. godine nabavlja *vino goro* koje se nada prodati u Veneciji tijekom održavanja diplomatskog skupa jer tamo vlada velika nestašica po tom pitanju.⁶³ Uz Matiju u pismima navodi i sutivanskog liječnika Definisa, a na više mjesta i Vicka Capogrosso-Kavanjina, koji su kumstvima povezani s obitelji Gligo.⁶⁴ Njegov najstariji sin, *dominus* Juraj (1770. – Split, 1816.),⁶⁵

krštenih 1698.–1813.; *Die 8 Septembris 1822 Catharina Uxor Dñi Mathæi Ghligo in ætate sua annorum 76 (...)*. Župni ured Milna, Župa Bobovišće, MK umrlih 1693.–1842.

⁵⁷ Nevenka Bezić-Božanić, „Supetrani u 18. stoljeću“ u: *Brački zbornik* 19 (1997.), str. 63–117, 66.

⁵⁸ (...) *D.um Joannem filium D.ni Georgij Gligo de Parochia Bobovischæ, et D.nam Angelam filiam Def. D.ni Joannis Passini Cancelarij (...)* *Præsentibus Testibus notis Nob.o D.no Comite Simeone Maria Salamoni et extra D.no Do.re Dominico de Magis M. F. (...)*. Župni ured Supetar, Župa Supetar, MK krštenih, vjenčanih i umrlih 1764.–1800.

⁵⁹ *Die – 31 – Augusti 1760 (...)* *filiam posthumam Ill.mi D.ni Cancellarij Joannis Joseph Passini de Castro Novo, et Ill.mæ D.næ Franciscæ filia Comitis, Equitis, Collumnalli, Gubernatorisq. Melchioris Bergheglic Spalatens, iugalium, ex legitimo matrimonio procreatam, et natam die – ii – mns curs, cui impositum nomen Angela Joanna Joseph. Patrini fuerunt D.nus Doctor Laurentius Bernardi Spalatens (...)*. Župni ured Supetar, Župa Supetar, MK rođenih 1757.–1764.

⁶⁰ *Die: 21 Decembris 1781: Fer: 6: Nauta Joannes filius defuncti Nautæ Georgii Gligo ætatis suæ annorum 36 nedum completorum animam suo Creatori reddidit in agro vulgo dicto Liubcia-Ravan ubi percussus fuit duplici ictu cultri. Corpus tenet tumulus Familiæ. Hoc scelus perpetratum fuit heri hora meridiana.* Župni ured Milna, Župa Bobovišće, MK umrlih 1693.–1842.

Danas se predjel iskrivljeno zove Junče Ravan. Veliki zemljišni kompleks obitelji Gligo graničio je na zapadu s onim sutivanske obitelji Definisa (op. a.).

⁶¹ Šime Peričić (bilj. 11), str. 635.

⁶² Jugoslav Gospodnetić (bilj. 18), str. 348.

⁶³ Andre Jutronić, „Šibenčanin dr. Anđel Frari (1780-1865) i njegova pisma“ u: Andre Jutronić, *Bračke teme*, Split 2002., str. 178–211, 208.

⁶⁴ Andre Jutronić (bilj. 63), str. 196.

⁶⁵ *Die 27ma Majj 1770 Georgius Antonius Filius Domini Mathæi Gligo filij domini Georgij, eius*

bio je također *nauta*. U venecijanskoj školi sv. Nikole od 1793. godine – s prekidi-
ma – do 1801. godine plaća mornarsku članarinu.⁶⁶ Ženio se dva puta, Elizabetom
Karstulović-Antičević iz Ložišća (1766. – 1798.) te Jerolimom Kevešić iz Nereži-
šća.⁶⁷ Za vrijeme francuske uprave, 1809. godine, bio je zapovjednik Nacionalne
garde u Bobovišću s činom *capitano anziano*.⁶⁸ Daljnje uspinjanje pripadnika obi-
telji na društvenoj ljestvici razvidno je iz činjenice da se kao krsni kumovi nje-
gove devetero djece, osim uobičajenih poznatijih milnarskih pomoraca i brodo-
graditelja (s kojima su povezani i rodbinski) te bračkih plemića, češće pojavljuju
trogirski i splitski plemići.⁶⁹ Mlađi sin, *dominus* Nikola (1779.⁷⁰ – 1815.) oženio se
Anom Radulović u Obrovcu 1805. godine. Nije poznato čime se bavio i iz kojeg je
razloga tamo boravio. Od njihovo troje djece, zadnja kći je rođena postumno. Kao
i u slučaju palače Hranotić, s obzirom na to da nam nisu poznati povijesni izvori
o gradnji, možemo jedino posredno zaključiti o naručitelju i vremenu podizanja
palače Gligo u dnu sela Bobovišća, podignute uz put koji vodi do morske uvale.
Kuća je pod katastarskim brojem 196 ucrtana u katastarski plan Bobovišća, a kao
prvi vlasnici u katastarskom popisu iz 1835. godine, dakle nakon smrti Matije
Gliga, navedena su četvorica sinova iz drugog braka pokojnog sina Jurja.⁷¹ Kako
je na istoj stranici katastarskog popisa kao posjednica dijela utvrđenog sklopa
u Luci navedena Ana, udovica Nikole Matijina (pod katastarskim brojem 183 –
nova kuća), a posjednici stare produžene kuće i terase (pod katastarskim brojem
184) opet Jurjevi sinovi, čini se da je, s obzirom na ukupnu vrijednost nekretnina
u sklopu, on bio podijeljen na dijelove približne vrijednosti između nasljednika
dvaju sinova, tj. kao djedovina. Vrijednost palače u selu tolika je da bi bilo nesraz-
mjerno da je ostavljena nasljednicima samo jednog sina. Također nije vjerojatno

---

*uxoris Catharina (...) Presentibus Domino Nicolao Garifulich et Domina Lucia uxore Antonij
Bonacich. Župni ured Milna, Župa Bobovišće, MK krštenih 1693.–1847.; Die 29=Novembris=1816
Fer 5 Dñus Georgius Antonius filius Dñi Mathæi Gligo ætatis suæ annorum 45 mensium decem
cum dimidie heri hora 19 ex hac vitæ migravit Spalati (...). Župni ured Milna, Župa Bobovišće,
MK umrlih 1693.–1842.*

⁶⁶ Jugoslav Gospodnetić (bilj. 18), str. 466.

⁶⁷ (...) *Dño Georgio filio Dñi Mathæi Gligo ex hac mea Paræcia, cum Dña Hieronyma filia defuncti
Dñi Nicolai Chevessich è loco Neresi (...). Župni ured Milna, Župa Bobovišće, MK vjenčanih
1693.–1841.*

⁶⁸ DAZ, *Brački arhiv*, kutija 280, list 288. Izvor donosi Dasen Vrsalović (bilj. 5), str. 440.

⁶⁹ *Die =23=Augusti=1801=Dom Catharinam filiam Dñi Georgii Gligo Dñi Mathæi et Dñæ Hieronymæ
filie defuncti Dñi Nicolai Chevessich (...) Patrini fuerunt excellens Dr. Antonius Alberti Nobilis
Spalatensis, et Dña Hellena conjux Dñi Francisci Luxich Niscetich Mathæi è Castro Sancti Joa-
nnis. Župni ured Milna, Župa Bobovišće, MK krštenih 1693.–1847.*

⁷⁰ V. bilj. 9.

⁷¹ DAS, *Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju 1835.–1846.*

da bi Matija, u visokim godinama i u nadasve nepovoljnoj obiteljskoj situaciji i to tijekom razdoblja poslijeratne stagnacije, investirao u takvo zdanje, za čiju je gradnju kao osnovna pretpostavka nužan nagli i natprosječno velik financijski priljev. I sama prostorna organizacija palače upućuje da je koncipirana za obitavanje samo jedne obitelji. Na osnovi navedenog može se zaključiti da je palaču najvjerojatnije dao podići Juraj Gligo, a da je gradnja dovršena približno u vrijeme njegove smrti, oko 1814. godine. S obzirom na to da je obnašao relativno visoke dužnosti u lokalnoj sredini za vrijeme francuske uprave, za pretpostaviti je da su mu i ratne (ne)prilike išle u korist, nadovezavši se na kapital stečen ranije, u konjunktornom razdoblju prijelaza stoljeća.

Glavno pročelje izdužene katnice s pet prozorskih osi i balkonom na jednostrukim profiliranim konzolama okrenuto je prema zapadu i panorami Splitskog kanala.⁷² Bočna zaprimaju pak samo dvije prozorske osi (sl. 5). Kuća je pokrivena relativno visokim, baroknim četverostrešnim krovom s luminarima u svim prozorskim osima stambenog potkrovlja, osim na sjevernoj strani gdje je međuprostor objedinjen u zidano pročelje kamina. Oblikovani su poput onih na novoj kući unutar sklopa u Luci. Tretman svih pročelja, građenih pravilnim redovima klesanaca, jest istovjetan. Obrada kamena u zoni kata za nijansu je finija od one u prizemlju. Pročelja su strogo zrcalna. Pozicije istovjetno oblikovanih i dimenzioniranih otvora (prozori u potkrovlju nešto su niži) na svim etažama zrcale se na nasuprotnim pročeljima. Jedino su vrata u osi začelja uža od glavnih, tj. neznatno su šira od prozorskih otvora. Pročelja su glatka i nepodijeljena. Jednostavni su okviri, kao i na bolskoj palači, jedva istaknuti od zidnih ploha te su, uz profilirane dijelove balkonske konstrukcije (sl. 6) i poligonalno profilirani kameni žlijeb, jedini elementi plastičke artikulacije pročelja. Palača je naknadno podijeljena poprečno na dva približno jednaka dijela i to tako da su tri prozorske osi pripale južnoj polovici. Podjela koja se zbila relativno rano – prema reviziji iz 1846. godine već je vlasnički podijeljena na dvije zasebne čestice – imala je za posljedicu nužne preinake u sjevernoj polovici jer je glavni ulaz u prizemlju pripao drugom dijelu. Da bi se polovice kuće mogle vlasnički, odnosno katastarski osamostaliti, nužan preduvjet jest mogućnost neposrednog ulaza u svaku od njih. Radi zadovoljenja toga formalnog uvjeta, glavni je ulaz u sjevernu polovicu probijen na katu po simetrali sjevernog pročelja, a pristupalo mu se preko zatvorenog trijema, podi-

---

⁷² Svojstvo spomenika kulture utvrđeno je rješenjem br. 24/95 – 66 Regionalnog zavoda u Splitu. Pogrešno je navedena kao „kuća Cerinić-Gligo“. Naime, jedna od nasljednica sjeverne polovice palače se početkom 20. stoljeća udala za Martina Cerinića, drvodjelca iz Bobovišća. U vrijeme preventivne registracije nijedan se od suvlasnika palače više ne preziva Gligo, tako da je naziv metodološki pogrešan (op. a.).

gnutog na svodu usađenom u pročelje i u visoki ogradni zid posjeda.⁷³ Prilikom preinake sjeverne polovice palače, prozorski otvori na sjevernom i istočnom zidu prizemlja su zazidani i to nakon vađenja njihovih okvira. Na poziciji jednog od prozora u prizemnom dijelu zapadnog pročelja probijena su vrata (sl. 7). Time je polovica prizemlja pretvorena u skladišni prostor. Razlika u prostornom konceptu između dviju polovica palače vidljiva je temeljem uvida u tlocrtni raspored kata.⁷⁴ Tijekom istraživanja slikanih slojeva na svim (tankim pregradnim i nosivim vanjskim) zidovima kata u južnoj polovici palače, ustanovljeno je da su prvotnim *fresco*-oslikom oslikane sve zidne plohe, po čemu se nedvojbeno može zaključiti da upravo u tom dijelu palače pozicije zidova nisu mijenjane. Oslík je pronađen u zoni parapeta koja je crnim uskim trakama podijeljena u nekoliko pojaseva, obojenih crvenim, oker i razrijeđenim crnim bolusom. Pojedine su zone rustikalno mramorizirane. Neposredno iznad parapetne zone proteže se u svim prostorijama, izuzevši krajnju začelnu, crni šablonski friz, u kojem se u naizmjeničnom ritmu izmjenjuju udvojeni akantovi listovi i lambrekani (sl. 8). Takav oslik predstavlja pojednostavljenu inačicu uobičajene dekoracije venećanskih palača na prijelazu stoljeća (npr. palače Mocenigo Gambara).⁷⁵ Gornje zone zidnih ploha i stropovi s vidljivim gredama bili su obijeljeni. Zidovi su na poslijetku nekoliko puta prebojeni plavo, nakon izvedbe još nekoliko šablonskih oslika tijekom 19. stoljeća. Prilikom istraživanja utvrđeno je da se u zidu kojem je pregrađen prvotni stubišni prostor nalazi naknadno zazidan prolaz koji je služio stanarima sjevernog dijela u razdoblju napola podijeljenog prostora palače (i to barem prvog kata), dok su se još služili prvotnim ulazom u prizemlju. Podjelu većemo uz zasnivanje obitelji Nikole Gliga, najstarijeg sina iz Jurjeva drugog braka. On se 1832. godine oženio šesnaestogodišnjom siroticom Marijom Nikolorić, kćeri pokojnog kapetana Vicka Nikolorića i Margarite, rođene Hranotić.⁷⁶ Margarita je bila rođakinja u drugom koljenu naručitelja palače Hranotić.

Prema rezultatima istraživanja zidnog oslika, a s obzirom na naglašenu simetriju u oblikovanju pročelja, nedvojbeno se može utvrditi prvotni prostorni raspored kata. Sastojao se od središnjeg, uzdužno položenog salona u koji se pristupalo kroz centralno smješten stubišni prostor uz začelni zid perimetra. Oko velike središnje prostorije niže se obostrano, u obliku slova „L“, vijenac od po tri međusobno nepovezane prostorije. Prolazi su funkcionalno smješteni u kutovi-

⁷³ Trijem je uklonila sadašnja vlasnica nakon 2001. godine (op. a.).

⁷⁴ Tlocrt je snimila G. Špehar, d. i. a. (op. a.).

⁷⁵ Giuseppe Mazzariol, Atillia Dorigato, *Venetian palazzi*, Köln 1998., str. 245.

⁷⁶ *Die 16: Augusti 1831 (...) Dominum Nicolaum filium D.ni defuncti Georgii Ghligo, e Dominam Mariam filiam D.ni Vincentii Nicolovich hodie in matrimonium conjunxi (...)*. Župni ured Milna, Župa Bobovišće, MK vjenčanih 1693.–1841.

Slika 5. Palača Gligo u Bobovišću, pogled s jugozapada (snimio D. Čikara, 2012.)

ma prostorija, u osi prozorskih otvora, odnosno u njihovoj blizini, tako da maksimalno štede prostor. Prizemlje nije bilo podijeljeno. Na južnom zidu izvedena je niša za kamin (nepostojanje tragova čađe upućuje na to da palača u prvotnom tlocrtnom rasporedu nije bila u potpunoj funkciji), dok su na sjevernom ugrađeni kanali za odvod kišnice u cisternu koja se nalazi s druge strane javnog puta. Presječeni su probijanjem navedenog ulaza na katu. Prostor u prizemlju – s obzirom na oblik i veličinu prozorskih otvora koji nisu bili zaštićeni rešetkama – služio je za okupljanja i društvena događanja, kao i za ljetni boravak, dok je prostor na katu bio rezerviran za ugodan, intimniji život ukućana. Na njega se pristupalo vjerojatno jednim stubišnim krakom usporednim s dužim pročeljima palače.⁷⁷ Neuobičajena namjena prizemlja omogućena je činjenicom da su se skladišta nalazila u utvrđenom sklopu na obali, niti na kilometar udaljenosti, tako da je palača mogla biti koncipirana isključivo za stanovanje. U potkrovlju su bile kuhinja i prostorije za posluhu te prostorije za mlađe članove obitelji. Imajući u vidu gust raspored rogova u konstrukciji krovništva, za pretpostaviti je da je prvotni pokrov bio od lomljenih kamenih ploča. Međukatne konstrukcije izvedene su od masivnih ariševih greda (presjeka 20 × 20 cm) s neobično velikim rasponom od čak

⁷⁷ Postojeće je stubište improvizacija izvedena nakon što je otuđen dio kamenog popločenja (op. a.).

Slika 6. Dio središnje osi glavnog pročelja palače Gligo (snimio D. Čikara, 2012.)

9,30 metara, što je za posljedicu imalo stvaranje progiba. Sva su unutrašnja vrata dvokrilna, s ukladama na samo jednoj strani vratnice, dok je druga strana glatka. Na vratnicama i prozorskim zaklopcima sačuvani su okovi baroknih oblika. Tamnosmeđe obojena unutrašnja stolarija, također u pojednostavljenom obliku, oponaša furniranu i intarziranu stolariju onovremenih mletačkih palača.⁷⁸ Značajniji nalaz za povijest upotrebe drvenih elemenata u hrvatskoj priobalnoj arhitekturi predstavlja pronađeni dio rukohvata balkonske drvene ograde koji s donje strane ima kraće i duže utore za naizmjenično umetanje različito profiliranih daščica. Pronađene su tri daščice koje profilacijama oponašaju balustre i zavojite

⁷⁸ Giuseppe Mazzariol, Atillia Dorigato (bilj. 75), str. 69, 92.

Slika 7. Degradacijski zahvati na zapadnom (lijevo) i istočnom pročelju (desno) u sjevernoj polovici palače Gligo (snimio D. Čikara, 2012.)

stupove (sl. 9).⁷⁹ Nažalost, nisu sačuvane u cijeloj dužini. Drvenu ogradu imao je i balkon na kući unutar sklopa u Luci, a četvrtaste perforacije balkonskih ploča, odnosno kovani nosači drvenih balkonskih konstrukcija mogu se vidjeti i na kućama sjevernog poteza milnarske luke. Drvene balkonske ograde nisu isključivo odraz lošijega imovinskog statusa nego i logično rješenje u slučajevima snažnije istaknutih balkona, za razliku od onih izvedenih u tijesnim gradskim ulicama. Konzole uobičajenih dimenzija ne bi izdržale dodatni teret kamenih balustara.

Palača Gligo je također podignuta na neravnom terenu koji pada od sjevera i istoka. Istraživanjima bi trebalo utvrditi na kojim su razinama tla zasnovana pročelja u tom dijelu jer je razina okućnice na pojedinim potezima naknadno podignuta nasipavanjem.

⁷⁹ Takav tip daščica ugrađen je u ograde stubišta koja vode prema potkrovlju u palači šećerane na Rijeci iz 18. stoljeća, autor je uočio tijekom istraživanja koja je obavljao Hrvatski restauratorski zavod. Za pretpostaviti je da su drvena građa i poluproizvodi za palaču Gligo, kao što je bilo uobičajeno, nabavljeni upravo u sjevernojadranskim lukama Trstu, Rijeci ili Senju (op. a.).

Slika 8. Prvotni oslik u bočnoj (lijevo), središnjoj (sredina) i prostoriji do stubišta (desno) na katu južne polovice palače Gligo (snimio D. Čikara, 2012.)

S obzirom na minimalističku oblikovnu sintaksu palače Gligo, pozornost je posvećena prvotnoj tlocrtnoj dispoziciji prvog kata odnosno metodi njezine konstrukcije, da bi se potom dobivenim sustavom pokušala rekonstruirati kompozicija pročelja. S obzirom na nedostatna matematička znanja i vještine, proces je nužno poprimio eksperimentalni karakter, a njegov su tijek u velikoj mjeri odredili intuitivno vođeni potezi. Nakon neuspjelih pokušaja dobivanja sustava mjerenjem i sekcijom pojedinačnih prostorija, pregradni zidovi su zanemareni, a prostor unutar perimetra podijeljen poprijeko na tri jednaka dijela (modula) prema tradicijskom venecijanskom tlocrtu palače *fòntego*, a na osnovi pretpostavljenoga mletačkog kulturnog utjecaja.⁸⁰ Dijagonale krajnjih modula sugerirale su ucrtavanje jednakostraničnog trokuta s bazom u rasponu začelnog zida unutar perimetra. Izvedbom heksagrama s pomoćnim crtama uočeno je da sjecišta si-

⁸⁰ Richard Goy, *Vernacular architecture in Venice*, Cambridge 1989., str. 123–149.

metrala sa stranicama trokuta sijeku ravninu pregradnih zidova između salona i bočnih prostorija. Opisivanjem kružnica oko vrhova heksagrama rekonstruirana je njezina temeljna podjela na šest dijelova. Sukladno srednjovjekovnoj geometrijskoj metodi *ad triangulum* postupak je izveden *vice versa* prema Euklidovim pravilima, dakle samo šestarom i ravnalom bez ucrtanih podjela.⁸¹ Nakon utvrđivanja geometrijskog ishodišta heksagrama, postupak rekonstruiranja tlocrta krenuo je dedukcijom u suprotnom smjeru i to upisivanjem za 90° zakrenutog heksagrama unutar heksagona osnovnog heksagrama. Sjecišta, odnosno vrhovi i baze trokuta manjih heksagrama dobivena u prve dvije iteracije heksagrama u korelaciji su s ravninama ostalih pregradnih zidova, odnosno nasuprotnom ravninom perimetra. Tako baza i vrh heksagrama dobivenog drugom iteracijom određuju dubinu središnjeg salona, odnosno tlocrta. Zatim su ucrtana još dva heksagrama, pri čemu je jedna stranica najmanjeg, petog u ravnini pregradnih zidova između krajnjih prostorija. Za potvrdu određivanja navedene ravnine – a i radi operacionalizacije – sustav iteracije heksagrama pretvoren je u dvoslojni raster, imajući pritom na umu i mogućnost uklapanja vanjskih dimenzija perimetra u tako dobiveni modularni sustav. Raster se sastoji od pravaca koji su produžene stranice i simetrale najmanjeg heksagrama. Simetrale su, naravno, usporedne sa stranicama većeg, prethodno izvedenog heksagrama. Ustanovljeno je da se sjecišta dobivenog rastera doista preklapaju s ravninama perimetra, kao i da sijeku pozicije prozorskih otvora, okvira, niša i stubišta (sl. 10 dolje). Međusobno okomito postavljeni slojevi rastera sastoje se od većih (jedan sloj) i manjih rombova (drugi sloj). Simetrale rombova u međusobnom su omjeru $\sqrt{3}:1$, tako da oni predstavljaju uglati ekvivalent mandorli dobivenoj presjekom dvaju kružnica (*Vesica Piscis*).⁸² Nakon što je precizno snimljena palača Hranotić,⁸² istovjetnom je metodom rekonstruiran i tlocrt (sl. 11 dolje). Prethodno uočen velik stupanj sličnosti tlocrta prvog kata palače Gligo s Palladijevim tlocrtnim rješenjem začelne polovice tzv. male vile Valmarana u Vigardolu (Monticello Conte Otto),⁸³ kao i tlocrta palače Hranotić s tipom Palladijevih tlocrta kojem pripada i tlocrt vile Chiericati, usmjerio je potvrđivanje metode prema tim tlocrtima, kao i

⁸¹ Colin J. Dudley, *Peterborough Cathedral – the Complete Geometry 1100-1500* (verzija doktorske teze *By Craft of Ewlyde. The Sacramental Geometry of Peterborough Cathedral from 1100 to 1500*), URL: <http://www.medievalarchitecturalgeometry.com/TheGeometry>, The rules of geometrical construction according to Euclid (pregledano u lipnju 2012.).

⁸² Paul L. Rosin, *On Serlio's construction of ovals*, URL: <http://users.cs.cf.ac.uk/Paul.Rosin/resources/papers/oval2.pdf>, str. 1–15, 6 (pregledano u lipnju 2012.).

⁸³ Na omogućavanju dokumentiranja zatečenog stanja palače Hranotić zahvaljujem g. Rajku Viličiću, većinskom vlasniku. Prema njegovu iskazu, zdanje je stara gospođa, vjerojatno mlada sestra Costa, darovala jednom njegovu pretku još u 19. stoljeću (op. a.).

Slika 9. Dio rukohvata (lijevo) i dijelovi balkonske ograde (desno) palače Gligo (snimio D. Čikara, 2012.)

na preostalu većinu prikaza iz Palladijeve *Druge knjige* (sl. 12)⁸⁴ te iz Bertotti-Scamozzijeve *Treće* i *Četorte knjige* (sl. 13).⁸⁵ Palladijevo simultano prikazivanje tlocrta i glavnog pročelja sugeriralo je primjenu sustava na potonja u istoj skali. Pročelja time nisu bila obuhvaćena u cijeloj širini, ali je pritom ustanovljeno da su primjenom takvog postupka rasterom zasječeni relevantni elementi na pročeljima. U konačnici, izvedbom rastera u koji se uklapaju debljine zidova na tlocrtima, pokrivena su i pročelja u cijeloj širini. Dobiveni rezultati pokazuju da prilikom izrade arhitektonskog modela elementi kompozicije pročelja proizlaze iz proporcija

⁸⁴ Royal Institute of British Architects, XVII/2, URL: <http://www.architecture.com/LibraryDrawingsAndPhotographs/PalladioAndTheVeneto/PalladioAndHisRegion/Villas/TripartitePlanAndElevation/Tripartite2.aspx>. (pregledano u lipnju 2012.).

⁸⁵ Andrea Palladio, *Quattro libri dell'architettura, Il secondo libro*, Venezia 1581.

prvotnog heksagrama, sukladnih rasponu unutar perimetra građevine. Za pozicioniranje osnovnog heksagrama, prema načelu plauzibilnosti, kao relevantna ravnina za zasnivanje sustava uglavnom je određena jedna od ravnina središnje prostorije, usporedna s glavnim pročeljem, odnosno začeljem (prema načinu koji je primijenjen na tlocrtu palače Hranotić). Sustav heksagrama preklopljen je također i na lošije izvedenim podlogama iz traktata Sebastiana Serlija.⁸⁶ Iako zbog nepravilnosti crteža u ovom slučaju sustav nije pretvoren u dvoslojni raster, aplikacija iteriranih heksagrama upućuje na istovjetnu metodu izrade.

U istraživanjima je također utvrđeno da su proporcije (visine i interkolumniji) redova u korelaciji s proporcijama pročelja (sl. 14) prema međusobnoj geometrijskoj progresiji heksagrama s linearnim faktorom $\sqrt{3}$.⁸⁷ Sustav je zatim prenesen na glavna pročelja dvaju bračkih palača. I ovdje su se sjecišta raste-
ra poklopila s pozicijama elemenata artikulacije pročelja. Preostalo je zaključiti istraživanje na prikazima antičkih građevina kako onih idealno rekonstruiranih prema Vitruvijevim opisima⁸⁸ tako i onih stvarnih, poput prikaza portika splitskog vestibula⁸⁹ i Partenona (sl. 15).⁸⁹ Sustav je na ovim prikazima pročelja podizan iz razine poda, dakle bez stilobata. Temeljem dobivenih rezultata može se pretpostaviti dugotrajna upotreba geometrijske metode *ad triangulum* za izradu arhitektonskog modela i to pomoću iteracije heksagrama izvedenih osnovnim pomagalima prema načelima euklidovske geometrije. Rezultati pokazuju da se metodom moglo služiti još u antička vremena, kao i dugo nakon kraja srednjeg vijeka, tijekom kojeg je bila uobičajena.⁹⁰ Već je zapaženo da se u onodobnoj Italiji uobičajene proporcije temelje na istostraničnom trokutu, odnosno na sustavu temeljenom na $\sqrt{3}$ (sl. 16).⁹¹ Nadalje, problem interferiranja fizičkih dimenzija zidova u sustav proporcijski usklađenih prostorija⁹² riješen je njihovim uklapanjem u modularni sustav kojeg čini dvoslojni raster rombova. U njemu se – unutar zadanih okvira – izrađuje arhitektonski model prema određenom konstruktivnom

⁸⁶ Ottavio Bertotti-Scamozzi, *Le fabbriche e i disegni di Andrea Palladio e le terme, Volume terzo e quarto*, Torino 1845.

⁸⁷ Sebastiano Serlio, *Tutte l'opere d'architettura et prospetiva, il settimo libro*, Vicenza 1619.

⁸⁸ Colin J. Dudley (bilj. 81), *Geometric Progression*, sl. 33.

⁸⁹ Marcus Vitruvius Pollio, *Ten books of architecture*, London 1826.

⁹⁰ Robert Adam, *Ruins of the palace of the Emperor Diocletian at Spalatro in Dalmatia*, London 1764.

⁹¹ James Stuart, Nicholas Revett, *Antiquities of Athens, volume the second*, London 1787.

Čini se da su i proporcije tlocrta egipatskih hramova također bazirane na istostraničnom trokutu, odnosno heksagramu, ali zbog sumarnosti prikaza trenutačno dostupnih tlocrta tu činjenicu treba dodatno provjeriti na preciznijim prikazima (op. a.).

⁹² Colin J. Dudley (bilj. 81), *The Oral Transmission of The Tradition*.

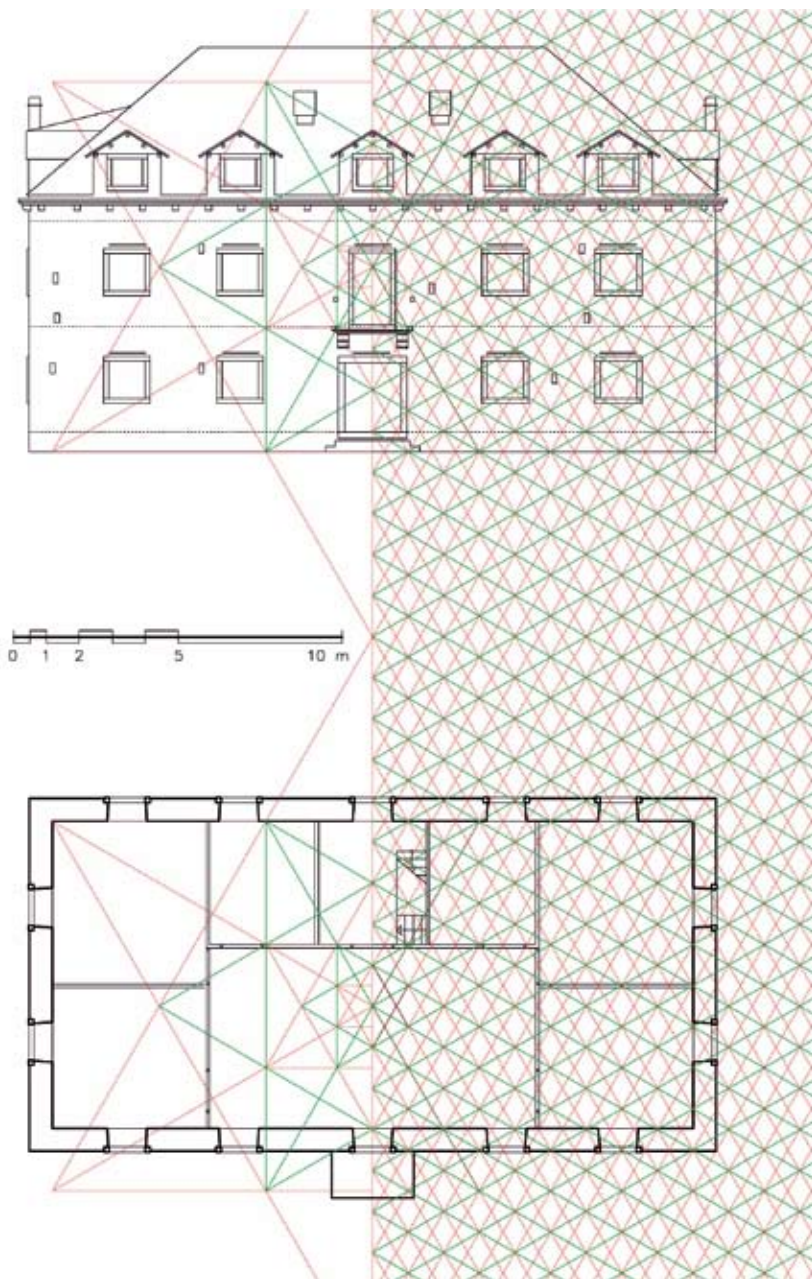
(debljine i rasponi među zidovima) te proporcijском kanonu. Rombovi jednog sloja zasijecaju se u pravilnim razmacima rombovima drugog sloja do potrebne gustoće rastera. Za izvedbu detalja raster se može parcijalno učiniti gušćim ili se u mjerilu uvećani detalji izvode unutar potrebne (optimalne) gustoće rastera. Ako fizičke dimenzije zidova uzmemo kao relevantne za gustoću rastera, on bi teoretski trebao biti izveden do stupnja koji je sukladan modularnim dimenzijama osnovnog elementa njihove strukture, u venetskom slučaju opeke. Utvrđivanje uloge i važnosti sustava proporcije klasičnih redova prilikom određivanja proporcija arhitektonskog modela zahtijeva dodatna istraživanja. Iz dobivenih rezultata generalno proizlazi da je sustav redova izveden u geometrijskoj progresiji iz osnovnog heksagrama kojim je zadana tlocrtna podjela modela, da bi se potom u istoj skali odredile proporcije i podjela pročelja uključujući i redove, a ne obrnuto.⁹³

U prilog tezi o dugotrajnom i raširenom korištenju ove metode ide jednostavna i relativno brza izrada dvoslojnog rastera – matrice, da bi se zatim model pomoću šestara i kutnika bez poteškoća prenio na drugi, čisti list. O izglednosti korištenja ove metode prilikom izrade arhitektonskog modela može se spekulirati i na razini simbola. Prije svega se misli na ulogu heksagrama u simbolici slobodnog zidarstva (spekulativne masonerije), pri čemu je preuzimanje temeljeno na njegovoj raširenoj upotrebi, jer se njime u obavljanju svog posla stoljećima služila operativna masonerija.

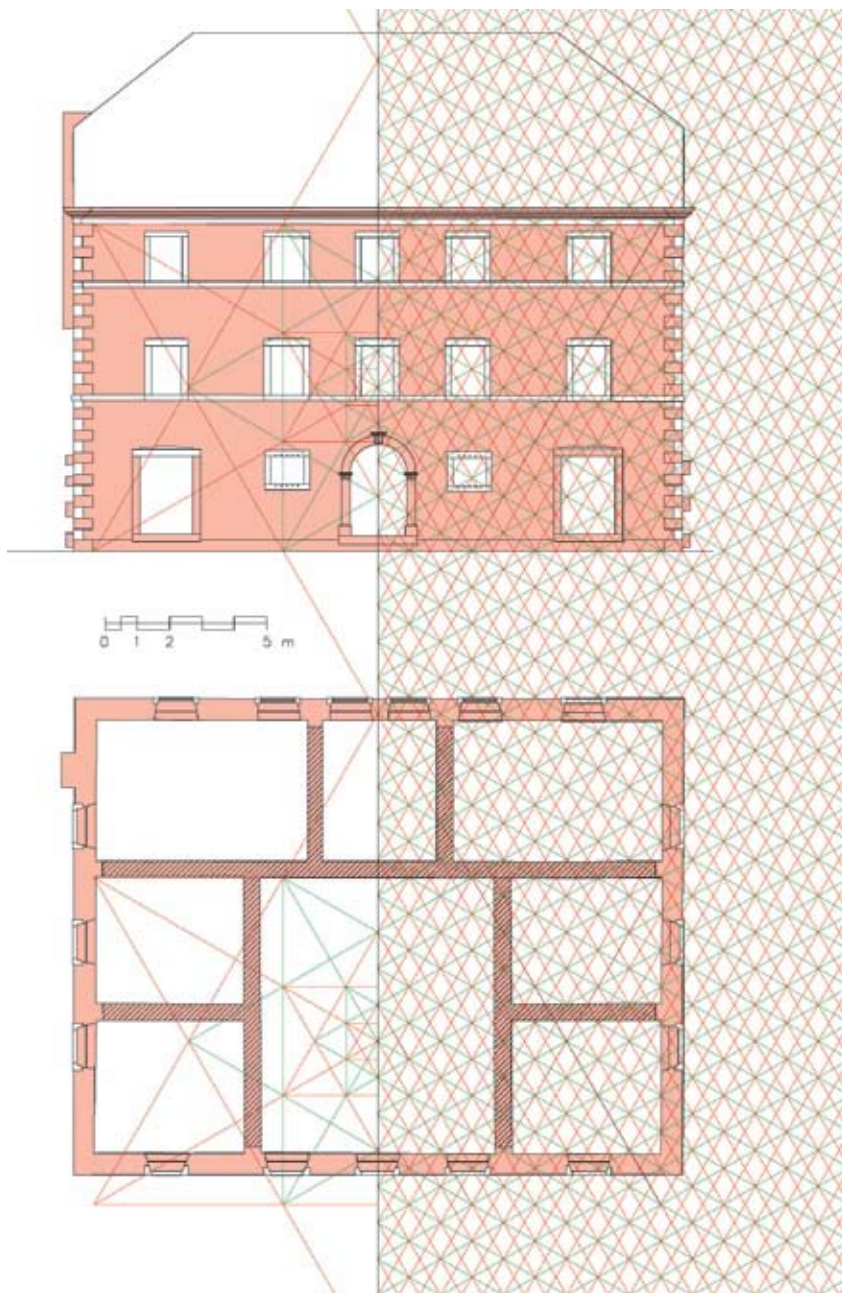
Prilikom vrednovanja rezultata ovog istraživanja treba uračunati mogućnost statističke greške koju se nastojalo umanjiti što većim brojem aplikacija. Pri tome treba uzeti u obzir deformacije materijala – nositelja prikaza – nastale tijekom stoljeća te stupanj nepreciznosti u precrtavanjima izvornih prikaza u prošlosti. Također, u procesu digitalne obrade postoji mogućnost generiranja deformacija u odnosu na izvornik. U sustav grešaka također spadaju izmjerene eventualne promjene i nepravilnosti nastale tijekom izvedbe, kao i očekivane deformacije građevina tijekom vremena. I moguće greške u mjerenju izvedenih građevina ulaze u nepravilnosti uočene prilikom preklapanja.

Potrebno je utvrditi daje li primjena sustava rezultate na građevinama koje se stilski ne temelje na klasičnoj umjetnosti, odnosno njezinim kasnijim izvedenicama. Ova istraživanja u svakom slučaju treba shvatiti kao preliminarna. Za daljnje potvrđivanje, odnosno pobijanje metode kao relevantne, potrebna su daljnja interdisciplinarna istraživanja. Također se ne može otkloniti mogućnost postojanja aritmetičkog ekvivalenta za izradu arhitektonskog modela.

⁹³ Elwin C. Robison, „Structural Implications in Palladio’s Use of Harmonic Proportions“ u: *Annali di architettura, Rivista del Centro internazionale di Studi di Architettura Andrea Palladio di Vicenza* 10–11 (1998.–1999.)

Slika 10. Idealna rekonstrukcija prvotnog izgleda glavnog pročelja s naznačenim razinama podova i tlocrta prvog kata palače Gligo (prema Gordani Špehar, d. i. a.; grafički prikaz metode izrade arhitektonskog modela Anka Ćurić, d. i. a., 2012.)

Slika 11. Glavno pročelje s pretpostavljenom linijom krovišta i pretpostavljeni tlocrtni raspored prvog kata palače Hranotić s prikazom metode izrade arhitektonskog modela (snimila i izradila A. Čurić, 2012.)

Pripadnici dvaju bračkih obitelji bili su u međusobnom doticaju jer su bolski pomorci Filip Hranotić (kumuje na krštenju)⁹⁴ te Ivan i Vicko Nikolorić (1766. – 1819.),⁹⁵ koji je oženjen jednom od rođakinja braće Hranotić, Margaritom, boravili u zaklonjenoj i iz Splitskih vrata branjenoj milnarskoj,⁹⁶ odnosno u nekoliko morskih milja udaljenoj boboviškoj uvali. Vicko Nikolorić je u Milni i Bobovišću boravio s obitelji zbog prijevoza i skladištenja blatačkih proizvoda,⁹⁷ tako da je kumovao prilikom krštenja Mate, sina Nikole Gliga Matijina.⁹⁸ Milna je za pomorce bila od posebne važnosti i zbog činjenice da jedino u njoj na Braču djeluju bodogradilišta za gradnju i popravak brodova.⁹⁹ Ranije veze pripadnika obitelji Gligo s Boljanima poznate su iz nekoliko izvora. Čini se da je odlučujuću ulogu u kontaktima imao smještaj boboviške uvale na plovidbenoj ruti prema Splitu i Trogiru. Tako se koje desetljeće ranije, Dominika, kći pokojnog paruna Jurja Gliga, udala 1785. godine u dobi od 35 godina za bolskog paruna Petra Bajila,¹⁰⁰ da bi se sljedeće godine i Ivanova udovica Angela preudala za Franu Marinkovića s Bola.¹⁰¹ Krsna kuma Ivanu, sinu Jurja Matijina, bila je pak 1809. godine supruga bolskog plemića Vicka Vusija¹⁰² koji je u spisima austrijske policije zabilježen kao član splitske slobodnozidarske lože.¹⁰³ Kontakti pripadnika obitelji

⁹⁴ *Die 29 Julij 1801 (...) Patrini fuerunt navarchus Philippus Hranotich de Parrochia Bol, et ...* Župni ured Milna, Župa Milna, MK krštenih 1698.–1813.

⁹⁵ *Die 15 - Aprilis 1819 - D.nus Vincentius filius def: D.ni Antonii Nicolovich, qui natus fuit die 14 - Januarii 1766 (...).* Župni ured Bol, Župa Bol, MK umrlih 1809.–1883.

⁹⁶ Francuska topnička baterija podignuta je na rtu Zaglav (op. a.).

⁹⁷ Dasen Vrsalović (bilj. 5), 255.

⁹⁸ *Die=6 Aprilis=1809=Fer:5 Mathæum Nicolaum filium Domini Nicolai Gligo filii Mathæi et Domine Annæ filie defuncti Domini Christo Radulovich eius legitime uxoris (...) Patrini fuerunt Navarchus Dominus Vincentius Nicolovich defuncti Antonii è loco Bol et Domina Antonia conjux Domini Hieronymi Babarovich è loco Milnà defuncti Antonii.* Župni ured Milna, Župa Bobovišće, MK krštenih 1693.–1847.

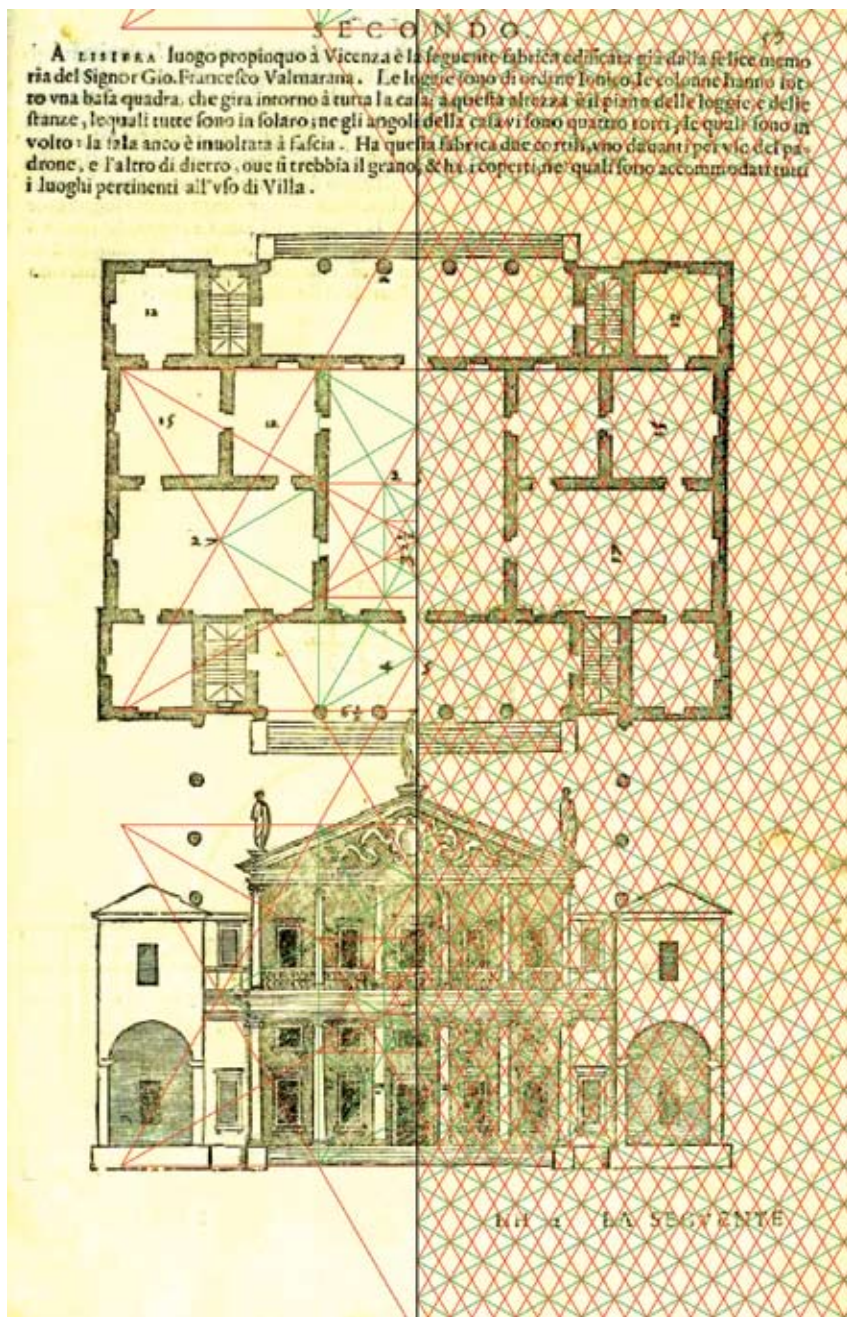
⁹⁹ Šime Peričić (bilj. 11), str. 620–621

¹⁰⁰ *Die: 26: Junii: 1785: Dom (...) Nautam Petrum filium defuncti Mathæi Vidich alias Bajilo, è Parrochia Loci Bol, ut D.nam Dominicam filiam defuncti Nautæ Georgii Gligo ex hac Parrochia clare interrogavi eorum: mutuo consensu (...).* Župni ured Milna, Župa Bobovišće, MK vjenčanih 1693.–1841.

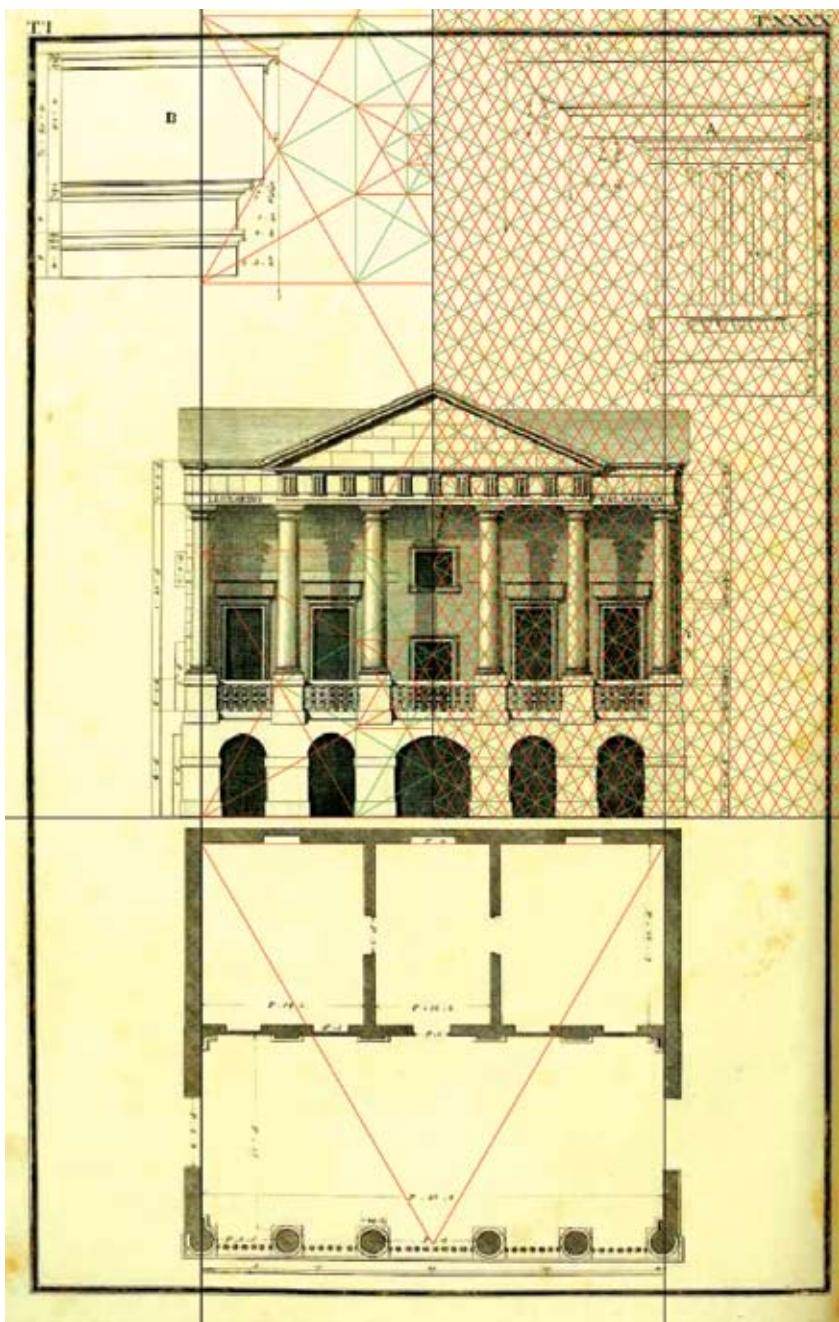
¹⁰¹ *Die=26=Februarii=1786 (...) Nautam Franciscum filium Mathei Marincovich aliàs Zubretovich, et Viduam Dñam Angelam Passini fiut Conjux defuncti Dñi Joannis Gligo (...).* Župni ured Milna, Župa Bobovišće, MK vjenčanih 1693.–1841.

¹⁰² *Die=11=Maui=1809=Fer:5 Joannem Mathæum filium Domini Georgii Gligo Mathæi, et Domine Hieronymæ (...) Patrini fuerunt eccelentis Dominus Dr Joannes Andreas Definis clarus arte medica è loco Castri Sancti Joannis, et Domina Catharina conjux Domini Vincentii Vusio Domini Andreæ è loco Bol.* Župni ured Milna, Župa Bobovišće, MK krštenih 1693.–1847.

¹⁰³ France Kidrič, „Framasonske lože hrvaških zemelj Napoleonove Ilirije v poročilih dunajskega policijskega arhiva“ u: *Rad JAZU* 206 (1915.), str. 25–60, 50.

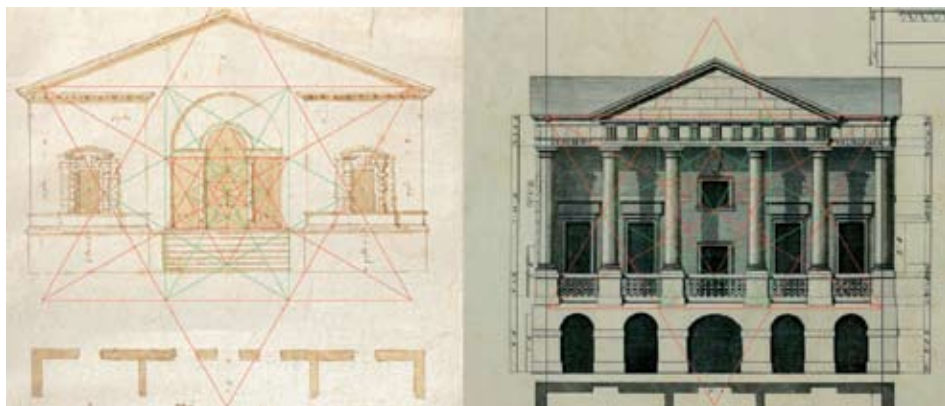

Slika 12. Tlocrt i pročelje vile Valmarana u Lisieri iz Palladijeve *Druge knjige o arhitekturi*, str. 59 (grafički prikaz A. Čurić, 2012.)

Slika 13. Arhitektonski detalji, pročelje i tlocrt kata male kuće Valmarana iz Bertotti-Scamozzijeve *Treće knjige*, tab. XXXX (grafički prikaz A. Čurić, 2012.)

Slika 14. Dio prikaza vile Valmarana u Vigardolu pripisan Palladiju (grafički prikaz A. Ćurić, 2012.)

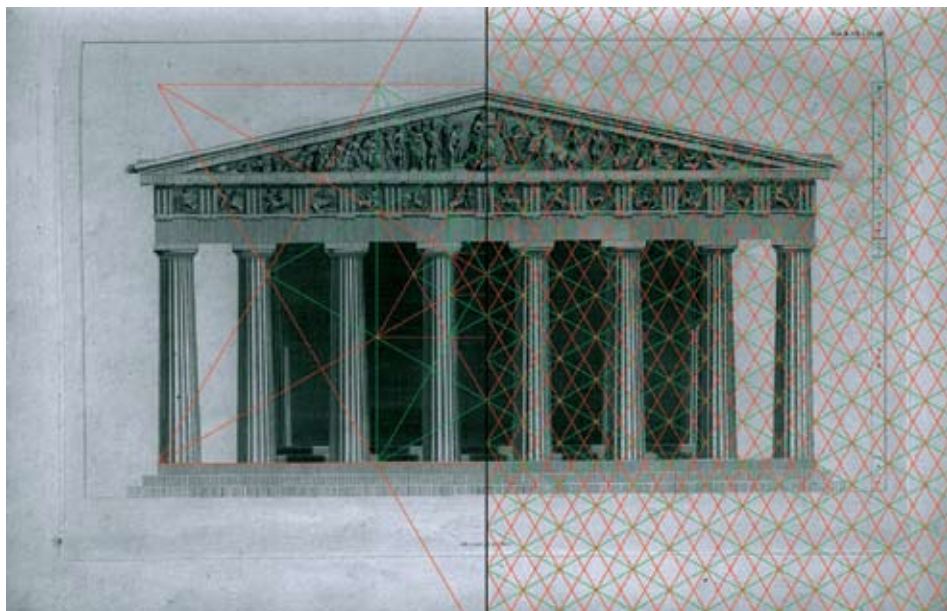
Gligo i veleposjedničke obitelji Vusio potvrđene su još u prvoj polovini 18. stoljeća, prilikom krštenja Jurjeva sina Nikole.¹⁰⁴ Nije isključena mogućnost da su odluke o gradnji prostranih palača za smještaj višečlanih obitelji na planiranim većim okućnicama i to podalje od morske obale (promjena ambijenta radikalnija je u slučaju palače Gligo) bile motivirane temeljnim postulatima fiziokratskog učenja o odlučujućoj ulozi poljoprivredne proizvodnje u razvoju društva. Prema mišljenju M. Rožmana, dalmatinska fiziokratska društva zapravo su samo paravan za masonsko djelovanje.¹⁰⁵ O procesu nastanka arhitektonskog koncepta Garagninove vile u Divuljama, u dalmatinskim okvirima oglednog primjera za zajednički smještaj gospodara i težaka prema fiziokratskim načelima, pisale su A. Šverko i K. Šerman.¹⁰⁶ Za stvaranje potpunije slike o društvenim krugovima u kojem su se kretali članovi obitelji Hranotić i Gligo za sada nema dovoljno poznatih podataka. Bračne veze i kumstva ostvarene među pripadnicima približnoga društveno-ekonomskog i intelektualnog statusa zasigurno su pojačano pridonosile daljnjem širem povezivanju poslovno i društveno motiviranih pojedinaca iz bližih i udaljenijih lokalnih sredina.

Bez obzira na povezanost naručitelja, sličnosti u oblikovanju pojedinosti i

¹⁰⁴ *Die 10 Julij 1740 Nicolaus filius Georgij Marincevich filii Nicolai aliàs Gligo eiusque legitima uxoris Anastasiae (...) Patrinus fuit Dominus (...) Nicolaus filius (...) Vidos Bersatich ut Procurator Domini doctoris Biasii Soppe Jadrensis et comes dicti Domini Nicolai Vidos Bersatich fuit Vincentius Vusio filius Illustrissimi domini Josephi.* Župni ured Milna, Župa Bobovišće, MK krštenih 1693.–1847.

¹⁰⁵ Miroslav Rožman, „Slobodni zidari (francs-maçons) u Dalmaciji 1806.-1814.“ u: *Mogućnosti* 10–12 (2011.), str. 73–90, 74.

¹⁰⁶ Ana Šverko, Karin Šerman, „Projekti Giannantonija Selve za imanje obitelji Garagnin u Divuljama pokraj Trogira. Od kolonske kuće do vile“ u: *Prostor* 19 (2011.), str. 336–349.

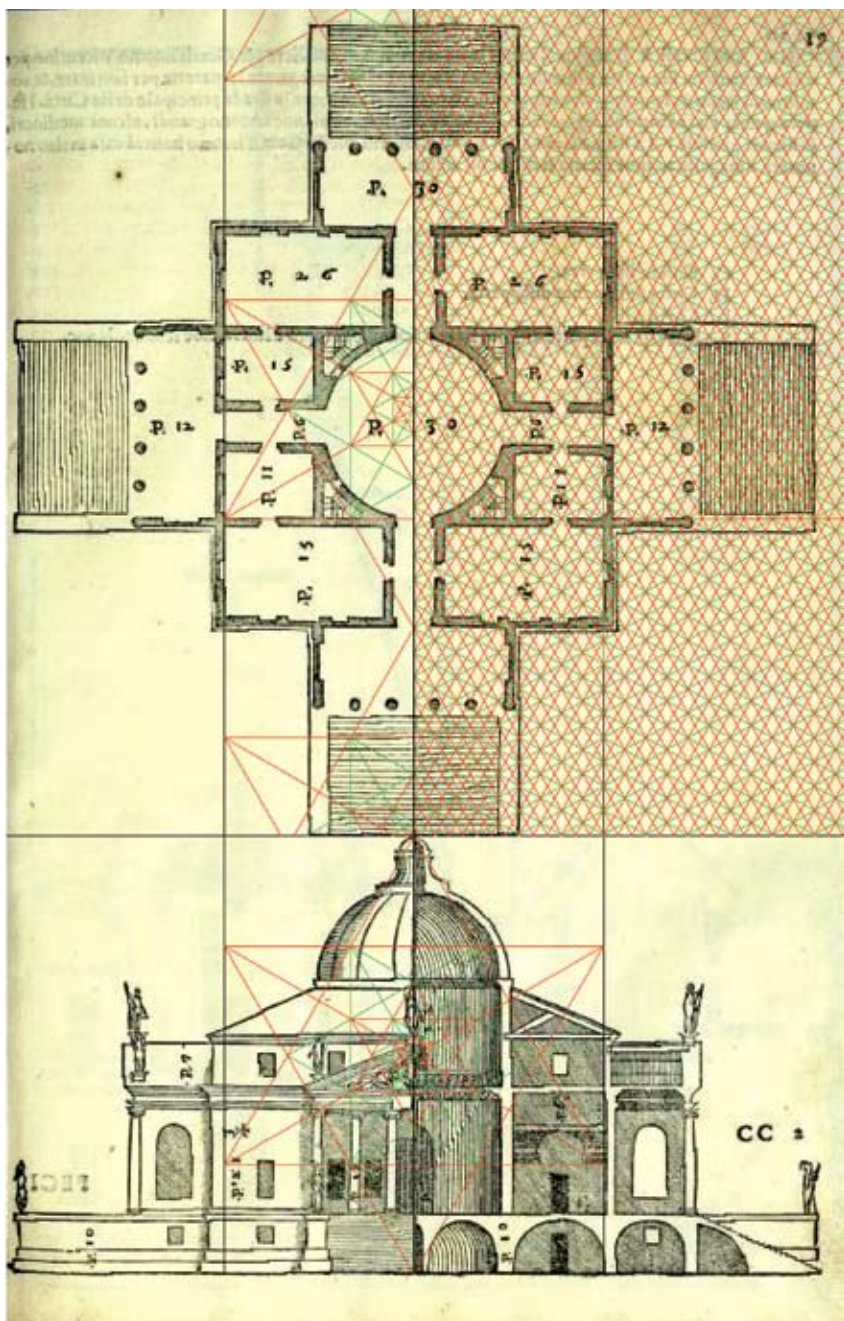

Slika 15. Zapadno pročelje Partenona iz drugog sveska Stuartovih i Revettovih *Atenskih starina*, tab. III (grafički prikaz A. Ćurić, 2012.)

na istovjetnost metode izrade arhitektonskog modela obaju bračkih palača, teško je ustvrditi je li ovdje riječ o istom autoru iz redova arhitekata, inženjera ili mjernika, pogotovo stoga što klasicizam kao stil ima nadnacionalni, univerzalni karakter,¹⁰⁷ a za pretpostaviti je i da je metoda izrade arhitektonskog modela bila u široj upotrebi. Globalni utjecaj Palladijeve arhitekture na generacije arhitekata i naručitelja dodatno je bio osnažen i nedavno izdanim Bertotti-Scamozzijeve djelom. Imajući u vidu kolorizam palače Hranotić koji se tek iznimno pojavljuje na istočnoj jadranskoj obali, skloni smo pretpostaviti da je koncept oblikovanja nastao prilikom boravka u talijanskim lukama. J. Gospodnetić objavio je niz dokumenata o plovidbama sinova Antuna Hranotića kao (su)vlasnika i zapovjednika većih, patentiranih brodova izvan Jadranskog mora, a zabilježeno je da su 1793. godine s brigantinom *La Costanza* pristajali u Genovi te u toskanskoj luci Livornu.¹⁰⁸ Činjenica da su se barem dvojica tamo i oženila upućuje na višekratne i dulje boravke. Kako bolska palača oblikovnim karakteristikama – kolorizmom (postignutim kombinacijom bijelog kamena i inače frivolnoga lokalnog konglomerata) i masivnošću (gdje se posebno ističe snažni potkrovni vijenac i istaknu-

¹⁰⁷ John Summerson, *The Architecture of the Eighteen Century*, London 1969., str. 80.

¹⁰⁸ Jugoslav Gospodnetić (bilj. 18), str. 378.

Slika 16. Prikaz tlocrta i pročelja vile Capra (Rotonda) iz Palladijeve *Druge knjige o arhitekturi*, str. 19 (grafički prikaz A. Čurić, 2012.)

ti uglovi) podsjeća na toskanske palače, može se pretpostaviti da je oblikovni koncept njihove palače nastao upravo pod dojmom lokalne arhitekture prilikom njihova boravka u lukama Tirenskog mora. Pri tome se ne može isključiti mogućnost da je koncept iz neusporedivo razvijenijeg i urbanijeg središta prenesen u perifernu otočnu sredinu pod utjecajem ženskog dijela obitelji. Livorno je u tom razdoblju važna postaja sredozemne trgovine. U njegovoj se luci crnomorsko žito pretovarivalo na engleske brodove. Poznat je kao grad u kojem je dominirala *architettura diffusa*,¹⁰⁹ odnosno *common architecture*, dakle jednostavno oblikovana pročelja (npr. pročelja vile Maurogordato),¹¹⁰ lišena ukrasa, koja nisu protivna otočkoj tradiciji. Minimalističko oblikovanje pročelja manje ambiciozne palače Gligo odražava pak u većoj mjeri lokalnu arhitektonsku tradiciju. U kontekstu stilskih mijena 18. i početka 19. stoljeća može se smatrati u detaljima pročišćenom i prostorno razvijenijom izvedenicom nove kuće unutar utvrđenog sklopa u Luci koja materijalom, proporcijama, oblikom krovišta i prostornim rasporedom predstavlja raniju, baroknu inačicu mletačkoga arhitektonskog obrasca *palazzo fontego* prilagođenu našem podneblju.

Da su dvije palače građene približno u isto vrijeme, može se zaključiti i prema stupnju nedovršenosti okućnice boboviške palače, odnosno prema činjenici da je širi okolni prostor vlasnički obuhvaćen tek kasnije, a prema katastarskom planu iz 1846. godine ta se namjera još nije ostvarila. Palača je podignuta za naručiteljeva života, ali je pitanje u kojoj je mjeri njezina unutrašnjost bila opremljena. Nedugo zatim, njegova smrt osujetila je daljnje planove uređenja kako interijera tako i okućnice. Smrt barem dvojice naručitelja palače Hranotić, nekoliko godina ranije, obustavila je pak dovršetak samog zdanja, a planovi o zaokruživanju zasigurno veće okolice nisu se ostvarili, tako da je ono danas u prevelikoj mjeri stiješnjeno susjednim građevinama. Bi li se svojevrsna pat-pozicija u kojoj se zidine nalaze razriješila uklanjanjem s arhitektonskog stajališta nevrjedne građevine unutar njezina perimetra te suvremenom interpolacijom većih gabarita odignutom od tla i bez kontakta sa zidnom strukturom, pitanje je o kojem bi možda u budućnosti trebalo promisliti. Gledano dugoročno, određeni stupanj atraktivnosti – temeljene na bizarnom građevinskom slijedu uzrokovanom tragičnom sudbinom naručitelja – ne može ekonomski pridonositi očuvanju materijalne supstancije nažalost nedovršenog, u regionalnim okvirima jedinstvenoga arhitektonskog koncepta. Poput zidina palače Hranotić koje već dva stoljeća nepokrivene odolijevaju atmosferskim prilikama, palača Gligo građena je vrlo

¹⁰⁹ Palazzi di Livorno – Wikipedia, URL: www.it.wikipedia.org/Palazzi_di_Livorno (pregledano u lipnju 2012.).

¹¹⁰ Villa Maurogordato – Wikipedia, URL: www.it.wikipedia.org/Villa_Maurogordato (pregledano u lipnju 2012.).

kvalitetno. Na zidovima nema vidljivih pukotina. Jedino se urušio dio krovišta u istočnom dijelu južne polovice, u kojoj se ne živi više od jednog stoljeća, tako da je ona praktično konzervirana. Urušavanje krovišta je za posljedicu imalo truljenje i mjestimično propadanje međukatne konstrukcije. U toj polovici krovište na više mjesta prokišnjava. Stanje u sjevernom dijelu palače, u kojem se privremeno boravi, za sada je zadovoljavajuće. Palači se u perspektivi, temeljem jasno utvrđenoga tlocrtnog rasporeda i kompozicije pročelja te niza sačuvanih elemenata, može u velikoj mjeri vratiti prvobitni izgled, odnosno uspostaviti prvotna arhitektonska koncepcija strogo simetričnih, ravnopravno oblikovanih klasicističkih pročelja te centraliziranog, a ipak nadasve funkcionalnoga tlocrtnog rasporeda lakonski uređenog interijera koji na zasadama prosvjetiteljstva i racionalizma odražava onodobne, univerzalno rasprostranjene težnje za ugodnijim stanovanjem.

Najvrjednijim dostignućem ostvarenim, odnosno planiranim, u ovim građanskim zdanjima možemo smatrati svojevrсни „kriptopaladijanizam“ – tlocrtnu organizaciju temeljenu na Palladijevim rješenjima – ali bez oponašanja uzora u oblikovanju eksterijera i uređenju interijera – koja omogućuje istodobno ugodno ali i maksimalno funkcionalno stanovanje prema potrebama novog doba. Težište je prebačeno na doživljaj prostora, u intuitivnu sferu, suprotno ugodi oka prilikom promatranja „velike“ arhitekture. Vrijednosti ostvarene na tom planu nadomještaju relativno nedostatnu razinu reprezentativnosti. Tipološki se geneza odvija u dva smjera. U prvom je slučaju riječ o dodavanju jednog reda prostora, u drugom o podjeli i usložnjavanju središnjeg dijela uz promjenu gabarita bočnih prostorija. Dvije bračke palače primjeri su neopaladijanske izvedenice tripartitnoga tlocrtnog rasporeda koji se smatra svojstvenim hrvatskom priobalju. Njihove arhitektonske kvalitete mijenjaju paradigmu o Braču kao otoku na marginama kulturnih tokova.

Summary

TWO NEOCLASSICAL PALACES OF BRAC “MARITIME OLIGARCHY”

Built in the the turn of the century late Baroque Neoclassical style, the walls of the unfinished Hranotic palace in Bol and the Gligo palace in Bobovisce, with their distinct symmetry of layout plan and mirroring compositions of articulated facades, present an isolated example of the realisation of the rationalist approach in architecture of a rural island environment. The palaces were commissioned by prominent Brac shipowners and landowners, who, influenced by the Enlightenment ideas, decided to invest the capital accumulated in the period of the economic conjuncture at the end of the 18th and the beginning of the 19th century in building spacious freestanding palaces located on the outer edges of the settlements, far from the sea side. Lacking substantial information, the period of the construction of the palaces and their commissioners were determined relaying on the living contexts of the two families, reconstructed with the help of the data contained in various historical documents.

During the architectural analysis the focus was directed onto the method of construction of the layout plan. The experiments have shown that the planes of the party walls of both palaces overlap the intersections and the sides of the system of iterating hexagrams. In order to operationalise the system, a two layer raster – matrix consisting of two layers of rhombi was created. They present an angular equivalent to the intersection of two circles (mandorlas), that is, the *vesica piscis shape*. Taking into consideration a great degree of similarity between the layout of the Brac palaces and the layouts of certain villas designed by Palladio, the same method was applied onto a series of historical depictions published in the works of Palladio and Bertotti-Scamozzi. The method was then applied onto the depictions of the facades as well. The entire procedure was repeated on the depictions of Ancient architecture. The results suggest that by using the geometrical method *ad triangulum*, used in medieval times as well, it is possible to build architectural models of buildings of Ancient architecture, that is of its later derivatives. The typical proportions of the Renaissance buildings derived from equilateral triangle suggest the use of the aforementioned method or its equivalent; geometrical or arithmetic method respectively.

“Crypto-palladianism“, as this layout organisation based on Palladio’s designs could be described, however, does not imitate the model in terms of exterior design and interior decoration thus enabling a comfortable, but also, at the same time, utmost functional living satisfying the needs of the new age what could be considered the most valuable accomplishment in realisation and planning of these, admittedly modest civic palaces. The values thus achieved compensate for the relatively inadequate level of representativeness. Unlike the Gligo palace facades, designed in the spirit of the local building tradition by Neoclassical reduction of the Baroque style elements, present in their previous residential buildings, the ambitiously planned Hranotic brothers palace with its colorist formal syntax accomplished by an inventive use of local building material, reveals northern Italian influences. A certain

degree of unfinishedness of these palaces, particularly their spacious yards as their essential components, is the consequence of the tragic events that befell their commissioners. The fact they died in the interval of several years suggests that the construction of the palaces started approximately at the same time. The dating method used shows these isolated examples of Baroque Neoclassical architecture on the island of Brač to be the work of the same author, who most probably lived on the island while they were being constructed. The hypothesis on the existing link between the two commissions is additionally supported by the existing data on possible mutual contacts and relations between the members of the two families.

Keywords: *Baroque Neoclassicism; civic palaces; Brač; the beginning of the 19th century; hexagram; ad triangulum; Palladianism*

